

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування
док. екон. наук, професор
_____ Володимир
СИБІРЦЕВ
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Удосконалення управління капіталом підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу, групи ФС-23М ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
_____ **Ігор ЧОРНИЙ**

« 27 » грудня 2024 р.

Керівник роботи: кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
_____ **Ніна ІЩЕНКО**

« 27 » грудня 2024 р.

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності ЦНТУ
_____ **Тетяна РЯБОВОЛИК**

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Володимиру СИБІРЦЕВУ

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-23М

(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий
ринок»)

Чорного Ігоря Васильовича

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Удосконалення управління
капіталом підприємства».

« 30 » червня 2024 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

(підпис) канд. екон. наук, доцент **Ніна ІЩЕНКО**

« 30 » червня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

д-р екон. наук, професор **Володимир СИБІРЦЕВ**

(підпис)

« 30 » червня 2024 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Ступінь вищої освіти магістр
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Володимир СИБІРЦЕВ

« 02 » вересня 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Чорний Ігор Васильович

(прізвище ім'я по батькові повністю)

1. Тема роботи «Удосконалення управління капіталом підприємства»
(назва)

2. Керівник роботи Іщенко Н. А., канд. екон. наук, доцент
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 10.12.2024

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка рекомендацій щодо удосконалення управління капіталом підприємства. Завдання: поглибити теоретичні положення про сутність управління капіталом підприємства; визначити принципи, мету, завдання та основні етапи управління капіталом підприємства; розкрити сутність та завдання управління власним та позиковим капіталом підприємства; охарактеризувати діяльність ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»; проаналізувати склад та структуру капіталу підприємства; здійснити оцінку фінансової структури капіталу підприємства; запропонувати заходи щодо удосконалення управління капіталом підприємства.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	<i>жовтень 2024 р.</i>	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	<i>жовтень 2024 р.</i>	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	<i>листопад 2024 р. листопад 2024 р. листопад 2024 р. грудень 2024 р.</i>	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	<i>грудень 2024 р.</i>	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	<i>грудень 2024 р.</i>	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	<i>грудень 2024 р.</i>	
7.	Відгук керівника	<i>грудень 2024 р.</i>	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписки, опубліковані статті).	<i>грудень 2024 р.</i>	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	<i>грудень 2024 р.</i>	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	<i>грудень 2024 р.</i>	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	<i>грудень 2024 р.</i>	
12.	Захист роботи	<i>грудень 2024 р.</i>	

Дата видачі завдання:

« 02 » вересня 2024 року

_____ (підпис керівника)

Іщенко Н. А.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 02 » вересня 2024 року

_____ (підпис здобувача)

Чорний І. В.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Чорний І. В. Удосконалення управління капіталом підприємства. Рукопис.

Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2024.

У роботі досліджено теоретичні основи управління капіталом підприємства. Поглиблено сутність поняття «управління капіталом підприємства», визначено етапи управління капіталом підприємства та розкрито сутність та завдання управління власним та позиковим капіталом підприємства.

Охарактеризовано діяльності ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України». Проаналізовано склад та структуру капіталу підприємства та здійснено оцінку фінансової структури капіталу підприємства.

Розроблено рекомендації щодо удосконалення механізму управління капіталом підприємства. Обґрунтовано шляхи удосконалення управління власним та позиковим капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України».

Ключові слова: капітал підприємства, управління капіталом підприємства, етапи управління капіталом підприємства, управління власним капіталом підприємства, управління позиковим капіталом підприємства.

ABSTRACT

Chorny I. V. Improving the management of the capital of the enterprise. Manuscript.

Qualification work for the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". - Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2024.

The paper explores the theoretical foundations of enterprise capital management. The essence of the concept of "enterprise capital management" is deepened, the stages of enterprise capital management are defined and the essence and tasks of managing the enterprise's own and borrowed capital are revealed.

The activities of LLC "Gas Supply Company "Naftogaz of Ukraine" are characterized. The composition and structure of the enterprise's capital are analyzed and the financial structure of the enterprise's capital is assessed.

Recommendations are developed for improving the mechanism of enterprise capital management. Ways to improve the management of own and borrowed capital of LLC "Gas Supply Company "Naftogaz of Ukraine" are substantiated.

Keywords: enterprise capital, enterprise capital management, stages of enterprise capital management, enterprise equity capital management, enterprise debt capital management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1.Сутність та завдання управління капіталом підприємства.....	7
1.2.Управління власним капіталом підприємства.....	15
1.3 Управління позиковим капіталом підприємства.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ГАЗОПОСТАЧАЛЬНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ».....	26
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України».....	26
2.2.Аналіз складу та структури капіталу підприємства.....	33
2.3.Оцінка фінансової структури капіталу підприємства.....	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	45
3.1. Удосконалення механізму управління капіталом підприємства.....	45
3.2. Напрямки покращення управління власним капіталом підприємства.....	52
3.3. Шляхи удосконалення управління позиковим капіталом підприємства.....	57
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Управління капіталом підприємства є дуже складним процесом, адже передбачає не максимізацію показників діяльності, а досягнення їх певного балансу, узгодження, прояву ефекту синергії, що при мінливості зовнішнього середовища є безперервним і динамічним процесом. При дослідженні ефективності управлінської діяльності важливим аспектом є управління процесом формування капіталу. Визначення обсягу, структури, джерел формування є складовими процесу управління капіталом підприємства, що визначають ефективність використання залучених ресурсів.

Структура капіталу безпосередньо впливає на процес функціонування підприємства в цілому. Раціональна структура капіталу є базовим чинником і джерелом ефективності не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної діяльності. Недбале керівництво, зосереджуючи увагу на короткостроковій вигоді, не рідко керуючись власними амбіціями та потребами, приймає рішення, що є доцільними у поточній діяльності підприємства, для досягнення локальних цілей, виконання часткових завдань, не враховуючи наслідки у майбутньому. Ефективна структура капіталу повинна відповідати довгостроковим стратегічним цілям діяльності підприємства.

Структура капіталу є основою формування фінансового потенціалу підприємства, що відображає перетворення ресурсів підприємства у результаті діяльності. Фінансовий потенціал підприємства являє собою всі фінансові ресурси, що знаходяться у розпорядженні підприємства для здійснення поточних і перспективних витрат і забезпечують ефективну оперативну та стратегічну діяльність підприємства, його стабільний фінансовий стан. Неефективна структура капіталу підприємства у підсумку спричиняє нестачу фінансових ресурсів, втрату фінансової стійкості та руйнування ефекту синергії діяльності, що тягне за собою появу інших факторів кризового стану підприємства.

Для здійснення своєї діяльності і її розвитку підприємству потрібно постійне фінансування. В умовах економічної нестабільності, недостатці

власних засобів, підвищеного ризику, високої ціни кредитних банківських ресурсів стає скрутним економічне зростання, стійкий розвиток і ефективна господарська діяльність вітчизняних підприємств. Постає проблема вдосконалення вже існуючих або пошуку нових механізмів фінансового забезпечення суб'єктів господарювання, оптимізація структури джерел фінансування з метою їх найбільш ефективного використання й відповідного підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому. При цьому важливим є зміцнення фінансової незалежності й стійкості підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка рекомендацій щодо удосконалення управління капіталом підприємства.

Відповідно до визначеної мети у кваліфікаційній роботі поставлені й послідовно розв'язувалися такі завдання:

- поглибити теоретичні положення про сутність управління капіталом підприємства;
- визначити принципи, мету, завдання та основні етапи управління капіталом підприємства;
- розкрити сутність та завдання управління власним та позиковим капіталом підприємства;
- охарактеризувати діяльність ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»;
- проаналізувати склад та структуру капіталу підприємства;
- здійснити оцінку фінансової структури капіталу підприємства.
- запропонувати заходи щодо удосконалення управління капіталом підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління капіталом підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів управління капіталом підприємства.

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених завдань у дослідженні застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання

економічних процесів: аналізу та синтезу (для дослідження сутності поняття «капітал»); трендового аналізу та фінансових коефіцієнтів, групування, порівняння (при дослідженні основних тенденцій зміни капіталу підприємства).

Наукова цінність одержаних результатів полягає у наступному: уточнено сутність поняття «управління капіталом підприємства» та запропоновано заходи щодо удосконалення управління капіталом підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості практичного використання запропонованих рекомендацій та пропозицій, що удосконалюють систему управління капіталом підприємства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери» (м. Кропивницький, 2024 р.). За результатами дослідження опубліковано 1 наукову працю.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки, що включає 4 таблиці, 5 рисунків та 3 додатки. Список використаних джерел із 38 найменувань викладено на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та завдання управління капіталом підприємства

Управління капіталом є невід'ємною складовою системи фінансового управління, що має забезпечити одержання позитивного фінансового результату господарської діяльності, досягнення її стратегічних і тактичних цілей.

З позицій фінансового менеджменту капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих в формування його активів. У сучасній науковій економічній літературі існує різноманіття підходів, щодо трактування капіталу (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Сутність поняття «капітал підприємства»

Автор і джерело	Трактування поняття
Крамаренко О.Г., Чорна О.Є. [15]	Капітал підприємства — «фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використання в господарському обороті для одержання доходів і прибутку».
Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. [12]	Капітал підприємства — це «матеріальні засоби і грошові кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення підприємницької діяльності».
Касян С. Я. [11]	Капітал підприємства — «головний ресурс, що є обмеженим і неоднорідним та спрямованим на накопичення й отримання прибутку завдяки своїй продуктивності, є, з однієї сторони, системою економічних відносин, з іншої — єдиним запасом авансованої вартості, яка сама збільшується; характеризується здатністю до концентрації і забезпечує безперервність управління ресурсами, має двоїсту речовинно-фінансову природу; капітал під час вкладення й обертання зі зміною своїх форм у процесі економічної діяльності підприємства у вигляді різних активів постійно взаємодіє з ринковим середовищем, відчуваючи вплив його чинників та асиметричність інформації».

продовження таблиці 1.1.

Зятковський І.В. [9]	Капітал підприємства — «сукупність фондів грошових коштів, доходів, відрахувань або надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств».
Рясних Є.Г. [27]	Капітал підприємства — «частина фінансових ресурсів, це вартість, яка дає додаткову вартість».
Мочерний С.В.	Капітал підприємства — «виробниче відношення, за якого знаряддя праці, певні матеріальні блага, мінові вартості є засобом експлуатації, привласнення чужої неоплаченої праці».
Назаренко І.М. [22]	Капітал підприємства — «сукупність матеріальних ресурсів, коштів, фінансових вкладень і витрат для придбання прав, а також інструмент, що відображає взаємовідносини між певними суб'єктами господарювання в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності та управління фінансовими результатами та підприємством в цілому».
Брігхем Є.Ф. [3]	Капітал підприємства — «необхідний фактор виробництва і як будь-який інший фактор виробництва він має вартість».
Городня Т.А., Стефанюк О.Р. [4]	Капітал підприємства — «нагромаджений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційних ресурс і чинник виробництва, з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику, ліквідності».

Джерело складено автором на основі [3,4,9,11,12,15,22,27]

Управління капіталом належить до основних завдань фінансового менеджера на будь-якому підприємстві, оскільки обсяг, структура та вартість капіталу суттєво впливають на основні показники фінансово-господарської діяльності даного підприємства та в цілому на ефективність його діяльності.

Управління капіталом – це вплив суб'єкта ринку (тобто підприємства) на об'єкт управління (тобто капітал) з метою ефективного та оптимального використання даного об'єкту для ведення господарської діяльності суб'єкта.

Отже, ми приєднуємось до наукової точки зору, що управління капіталом - «являє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання в різних видах господарської діяльності підприємства» [2].

Мета управління капіталом – «полягає в підвищенні ефективності діяльності підприємства при збереженні його фінансової стійкості. Визначальним в управлінні капіталом підприємства є управління його структурою, тобто співвідношенням власних і залучених джерел фінансування, засноване на пошуку оптимальних показників ціни капіталу, рівня фінансової стійкості й одержуваної прибутковості від використання засобів, тобто сформована структура капіталу має забезпечувати компроміс між вигодами від використання позикового капіталу й ризиком втрати фінансової незалежності й зниження прибутковості. У наш час формування і власних і позикових джерел фінансування є проблематичним. Внутрішні джерела, створювані за рахунок нерозподіленого прибутку й фондів нагромадження в результаті збиткової діяльності, інфляції й інших негативних факторів, не дозволяють повною мірою забезпечити потреби підприємства в додатковому капіталі. Залучення ж позикового капіталу також пов'язано з виникненням труднощів, які в першу чергу стосуються обмежених можливостей банківської системи, необхідністю наявності довіри з боку банку, дорожнечою кредитних ресурсів» [2].

Пріоритетність тієї чи іншої цілі кожне підприємство визначає індивідуально. Найбільш поширене в міжнародній практиці твердження, що метою управління капіталом є забезпечення максимального доходу власникам підприємства, а це пов'язане зі зростанням прибутку, дохідності капіталу за мінімального рівня ризику.

З урахуванням цієї мети процес управління формуванням капіталу підприємства будується на основі наступних принципів:

1. «Врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Процес формування обсягу й структури капіталу підпорядкований завданням, які забезпечують його господарську діяльність не тільки на початковій стадії функціонування підприємства, але й в найближчій перспективі. Сформований обсяг капіталу має бути достатнім для динамічного розвитку підприємства.

2. Забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається, до обсягу активів підприємства, що формується загальна потреба у капіталі підприємства, базується на його потребі в оборотних й необоротних активах. Для визначення загальної потреби у капіталі з метою створення нового підприємства використовують, як правило, два основні методи: прямий метод розрахунку базується на визначенні необхідної суми активів, які дозволяють новому підприємству розпочати господарську діяльність; непрямий метод розрахунку загальної потреби у капіталі базується на використанні показника “капіталомісткість продукції”.

3. Забезпечення високоефективного використання капіталу у процесі господарської діяльності. Реалізація даного принципу забезпечується шляхом максимізації показника рентабельності власного капіталу за прийнятим для підприємства рівнем фінансового ризику. При вирішенні питання щодо схеми формування структури капіталу та джерел його фінансування можливі два основних напрями: змішане фінансування (формування капіталу за рахунок власних і залучених коштів у різних пропорціях) та повне самофінансування виключно за рахунок власних коштів. При виборі будь-якої схеми необхідно зважувати на всі наявні переваги та недоліки різних джерел фінансування, виходячи безпосередньо з поточної фінансової позиції конкретного підприємства.

4. Забезпечення оптимальності структур капіталу з позицій ефективного функціонування. Структура капіталу впливає на рівень рентабельності активів і власного капіталу, тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства; визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності, тобто рівень основних фінансових ризиків, а також формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства.

5. Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку. Така рівновага характеризується високим рівнем фінансової стабільності та платоспроможності підприємства на всіх етапах його розвитку.

6. Забезпечення мінімізації витрат щодо формування капіталу з різних джерел. Така мінімізація здійснюється у процесі управління вартістю капіталу» [32].

З урахуванням змісту і принципів управління капіталом формуються його цілі та завдання. Управління капіталом підприємства направлено на вирішення наступних основних задач:

1. «Формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства. Ця задача реалізується шляхом визначення загальної потреби в капіталі для фінансування необхідних підприємству активів, формування схем фінансування оборотних та необоротних активів, розробка системи заходів по залученню різних форм капіталу з передбачених джерел.

2. Оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності і напрямками використання. Ця задача реалізується шляхом розгляду можливостей найбільш ефективного використання капіталу в окремих видах діяльності підприємства і господарських операціях; формування пропорцій майбутнього використання капіталу, що забезпечить досягнення умов найбільш ефективного його функціонування і зростання ринкової вартості підприємства.

3. Забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику. Максимальна дохідність (рентабельність) капіталу може бути забезпечена на стадії його формування за рахунок мінімізації середньозваженої його вартості, оптимізації відношення власного та позикового видів залученого капіталу, залучення його в таких формах, які в конкретних умовах господарської діяльності підприємства генерують найбільш високий рівень прибутку. Вирішуючи цю задачу, необхідно враховувати, що максимізація рівня дохідності капіталу досягається як правило, при суттєвому зростанні рівня фінансових ризиків, пов'язаних з його формуванням, так як між цими двома показниками існує прямий зв'язок. Тому максимізація дохідності сформованого капіталу повинна забезпечуватись в межах прийнятного фінансового ризику, конкретний рівень якого

встановлюється власниками чи менеджерами підприємства, з врахуванням їх фінансового менталітету (відношення до рівня прийнятного ризику при здійсненні господарської діяльності).

4. Забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його дохідності. Якщо рівень дохідності сформованого капіталу заданий чи запланований заздалегідь, важливою задачею є зниження рівня фінансового ризику операцій, забезпечуючих досягнення цієї дохідності. Така мінімізація рівня ризиків може бути забезпечена шляхом диверсифікації форм залученого капіталу, оптимізації структури джерел його формування, уникнення окремих фінансових ризиків, ефективних форм їх внутрішнього і зовнішнього страхування.

5. Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку. Така рівновага характеризується високим рівнем фінансової стійкості і платоспроможності підприємства на всіх етапах його розвитку і забезпечується формуванням оптимальної структури капіталу і його авансуванням в необхідних обсягах в високоліквідні види активів. Крім того, фінансова рівновага може бути забезпечена раціоналізацією складу сформованого капіталу по періоду його залучення, в тому числі, за рахунок збільшення питомої ваги перманентного капіталу.

6. Забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників. Такий фінансовий контроль забезпечується контрольним пакетом акцій (контрольною часткою в пайовому капіталі) в руках першозасновників підприємства. На стадії наступного формування капіталу в процесі розвитку підприємства необхідно слідкувати за тим, щоб залучення власного капіталу з зовнішніх джерел не привело до втрати фінансового капіталу і поглинанню підприємства сторонніми інвесторами.

7. Забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства. Вона характеризує здатність підприємства швидко формувати необхідний обсяг додаткового капіталу при неочікуваній появі високоефективних інвестиційних пропозицій або нові можливості прискорення економічного зростання.

Необхідна фінансова гнучкість забезпечується в процесі формування капіталу за рахунок оптимізації співвідношення власних і позикових його видів, довгострокових і короткострокових форм його залучення, зниження рівня фінансових ризиків, своєчасних розрахунків з інвесторами і кредиторами.

8. Оптимізація обігу капіталу. Це завдання вирішується шляхом ефективного управління потоками різних форм капіталу в процесі окремих циклів його кругообігу на підприємстві; забезпеченням синхронності формування окремих видів потоків капіталу, пов'язаних з операційною або інвестиційною діяльністю. Одним з результатів такої оптимізації є мінімізація середніх розмірів капіталу, що тимчасово не використовується у господарській діяльності підприємства і не бере участі в формуванні його доходів.

9. Забезпечення своєчасного реінвестування капіталу. У зв'язку зі зміною умов зовнішнього економічного середовища або внутрішніх параметрів господарської діяльності підприємства, ряд напрямків і форм використання капіталу можуть не забезпечувати рівень його прибутковості. Тому важливу роль набуває своєчасне реінвестування капіталу в найбільш дохідні активи та операції, що забезпечує необхідний рівень його ефективності в цілому» [2].

Процес управління капіталом підприємства здійснюється за наступними етапами (рис. 1.1.):

«Перший етап передбачає оцінювання сукупного обсягу капіталу підприємства, що формується, темпів змін порівняно з попереднім періодами, відповідність суми власних та позикових фінансових ресурсів розміру як необоротних, так і оборотних активів; аналіз джерел формування капіталу, частки складових елементів у загальному обсязі капіталу підприємства; оцінювання вартості кожного елементу капіталу.

На другому етапі проводиться аналіз вартості всіх елементів капіталу за джерелами їх залучення, а потім визначаються необхідність та доцільність їх використання у наступному періоді.

Третій етап передбачає розрахунок планових показників щодо формування капіталу для фінансування активів підприємства.

Четвертий етап передбачає оптимізацію капіталу підприємства, а саме визначення найбільш оптимального співвідношення складових елементів капіталу. Оптимальною є структура капіталу, яка передбачає таке співвідношення власних та позикових фінансових ресурсів, яке забезпечує найбільш оптимальне поєднання фінансового ризику та прибутковості й сприяє максимізації ринкової вартості підприємства.

На п'ятому етапі відбуваються розроблення та прийняття рішень, що стосуються залучення необхідних розмірів фінансових ресурсів із різних джерел задля формування сукупного обсягу капіталу підприємства» [23].

Рис. 1.1. Етапи управління капіталом підприємства

Джерело: [23].

1.2. Управління власним капіталом підприємства

Формування власного капіталу підприємства – це ключовий аспект під час створення підприємства і його функціонування, оскільки його достатність є одним з головних показників під час оцінювання кредитоспроможності, а також рівня фінансової безпеки підприємства. Управління власним капіталом підприємства в умовах нестачі фінансових ресурсів, дорожнечі позикових коштів стає особливим об'єктом управління, адже сьогодні у важких економічних умовах підприємству необхідно вміти розраховувати лише на власні фінансові ресурси.

В. О. Подольська, О. В. Яриш під поняттям "власний капітал підприємства розуміють балансову вартість активів компанії, яка залишається після вирахування її зобов'язань" [24].

Показник власного капіталу виступає одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. В ході господарської діяльності підприємства форма капіталу може змінюватися. Такі зміни обумовлені збільшенням або зменшенням абсолютного розміру капіталу або окремих його складових. Відбувається постійне перетворення ресурсів на капітал, на товари або інші види цінностей. Власний капітал є базою для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності.

Власний капітал характеризується як позитивними особливостями так і притаманні йому певні недоліки, які представлені на рис 1.2. Підприємство, що використовує тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (тому що не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку) і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал [33].

Важливу роль в управлінні капіталом підприємства відіграє формування власних фінансових ресурсів, які є базою для майбутнього розвитку компанії.

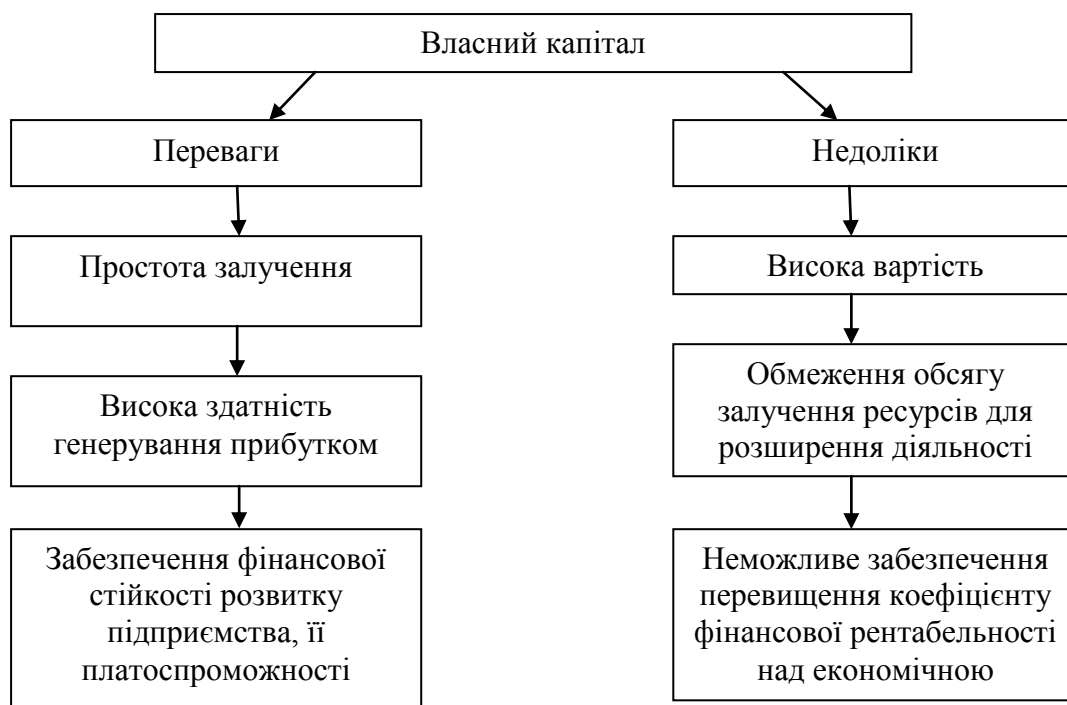

Рис 1.2. Переваги і недоліки власного капіталу підприємства

Джерело: [33].

Примноження власного капіталу підприємства пов'язано в першу чергу з управлінням формування його власних фінансових ресурсів. Основним завданням цього управління є забезпечення необхідного рівня самофінансування розвитку господарської діяльності підприємства в майбутньому періоді.

Метою управління капіталом є – «задоволення потреби у фінансових коштах за різними напрямками діяльності підприємства та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного використання для збільшення вартості підприємства» [34].

На думку І. О. Бланка: «система управління капіталом підприємства складається із двох функціональних підсистем: управління щодо формування власного капіталу, та управління щодо його використання. Під управлінням формуванням капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на досягнення оптимальної структури капіталу та обсягів оптимального співвідношення

різних форм капіталу при прийнятному рівні ризиків. А під управлінням використання капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на максимально ефективний розподіл за пріоритетними напрямками складових власного капіталу» [2].

Основою управління власним капіталом підприємства є управління формуванням його власних фінансових ресурсів. З метою забезпечення ефективності управління даним процесом на підприємстві розробляється спеціальна фінансова політика. Розробка політики формуванням власних фінансових ресурсів підприємства здійснюється за такими основними етапами (рис. 1.3) [32]:

Рис. 1.3. Етапи управління власним капіталом підприємства

Джерело: [32]

1. «Аналіз формування власних фінансових ресурсів підприємства в попередньому періоді. Метою такого аналізу є виявлення потенціалу формування власних фінансових ресурсів і його відповідності темпам розвитку підприємства.

На першій стадії аналізу вивчаються загальний обсяг формування власних фінансових ресурсів, відповідність темпів приросту власного капіталу темпам приросту активів і обсягу реалізованої продукції підприємства, динаміка питомої ваги власних ресурсів у загальному обсязі формування фінансових ресурсів у попередньому періоді.

На другій стадії аналізу розглядаються джерела формування власних фінансових ресурсів. В першу чергу вивчається співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів, а також вартість залучення власного капіталу з різних джерел.

На третій стадії аналізу оцінюється достатність власних фінансових ресурсів, сформованих на підприємстві у попередньому періоді. Критерієм такої оцінки виступає показник "коефіцієнт самофінансування розвитку підприємства". Його динаміка відображає тенденцію забезпеченості розвитку підприємства власними фінансовими ресурсами.

2. Визначення загальної потреби у власних фінансових ресурсах. Розрахована загальна потреба охоплює необхідну суму власних фінансових ресурсів, сформовану за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел.

3. Оцінка вартості залучення власного капіталу з різних джерел. Така оцінка проводиться в розрізі основних елементів власного капіталу, який формується за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. Результати такої оцінки є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел формування власних фінансових ресурсів, що забезпечують приріст власного капіталу підприємства.

4. Забезпечення максимального обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. До того, як звертатися до зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів, повинні бути реалізовані всі

можливості їх формування за рахунок внутрішніх джерел. Так як основними запланованими внутрішніми джерелами формування власних фінансових ресурсів підприємства є сума чистого прибутку і амортизаційних відрахувань, то в першу чергу слід в процесі планування цих показників передбачити можливості їх зростання за рахунок різних резервів.

5. Забезпечення необхідного обсягу залучення власних фінансових ресурсів із зовнішніх джерел. Обсяг залучення власних фінансових ресурсів із зовнішніх джерел повинен забезпечити ту їх частину, що не вдалося сформувати за рахунок внутрішніх джерел фінансування. Якщо сума залучених за рахунок внутрішніх джерел власних фінансових ресурсів повністю забезпечує загальну потребу в них у плановому періоді, то в залученні цих ресурсів за рахунок зовнішніх джерел немає необхідності. Забезпечення задоволення потреби у власних фінансових ресурсах за рахунок зовнішніх джерел планується за рахунок залучення додаткового пайового капіталу (власників або інших інвесторів), додаткової емісії акцій або за рахунок інших джерел.

6. Оптимізація співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів. Процес цієї оптимізації ґрунтується на таких критеріях:

а) забезпечення мінімальної сукупної вартості залучення власних фінансових ресурсів. Якщо вартість залучення власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел істотно перевищує плановану вартість залучення позикових коштів, то від такого формування власних ресурсів варто відмовитися;

б) забезпечення збереження управління підприємством початковими його засновниками. Зростання додаткового пайового або акціонерного капіталу за рахунок сторонніх інвесторів може призвести до втрати такої керованості» [32].

Успішна реалізація розробленої політики формування власних фінансових ресурсів пов'язана з вирішенням наступних основних завдань:

- 1) забезпеченням максимізації формування прибутку підприємства з урахуванням допустимого рівня фінансового ризику;
- 2) формуванням ефективної політики розподілу прибутку (дивідендної політики) підприємства;
- 3) здійсненням додаткової емісії акцій або залучення додаткового пайового капіталу.

1.3. Управління позиковим капіталом підприємства

Управління залученням і ефективним використанням позикових засобів є однією з важливих функцій, яка спрямована на забезпечення досягнення високих кінцевих результатів господарської діяльності підприємства. Позиковий капітал, що використовується підприємством, характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань.

Процес управління залученням позикового капіталу є одним із найважливіших напрямів у фінансовому менеджменті, що сприяє створенню оптимальної фінансової структури капіталу організації, а отже розширенню фінансового потенціалу, отриманню більшого прибутку.

Так, І. О. Бланк визначає «політику управління позиковим капіталом як систему принципів і методів розробки та реалізації фінансових рішень, що регулюють процес залучення позикових коштів, а також визначають найбільш раціональні джерела фінансування позикового капіталу відповідно до потреб і можливостей розвитку організації на різних етапах її існування» [2].

О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді додержуються думки, що «політика управління позиковим капіталом - це частина загальної фінансової стратегії, яка полягає у забезпеченні найефективніших форм та умов залучення позикових ресурсів з різних джерел у відповідності з потребами розвитку підприємства» [33].

Отже, можна зробити висновок, що політика управління позиковим капіталом - це вибір і обґрунтування найбільш раціональної стратегії залучення

позикових коштів, пов'язаних з оптимальним його формуванням із різних джерел, та вибір оптимальних шляхів його використання, які безпосередньо впливають на фінансовий результат діяльності підприємства.

Процес формування політики залучення підприємством позикового капіталу відбувається за наступними основними етапами (рис.1.4.) [32]:

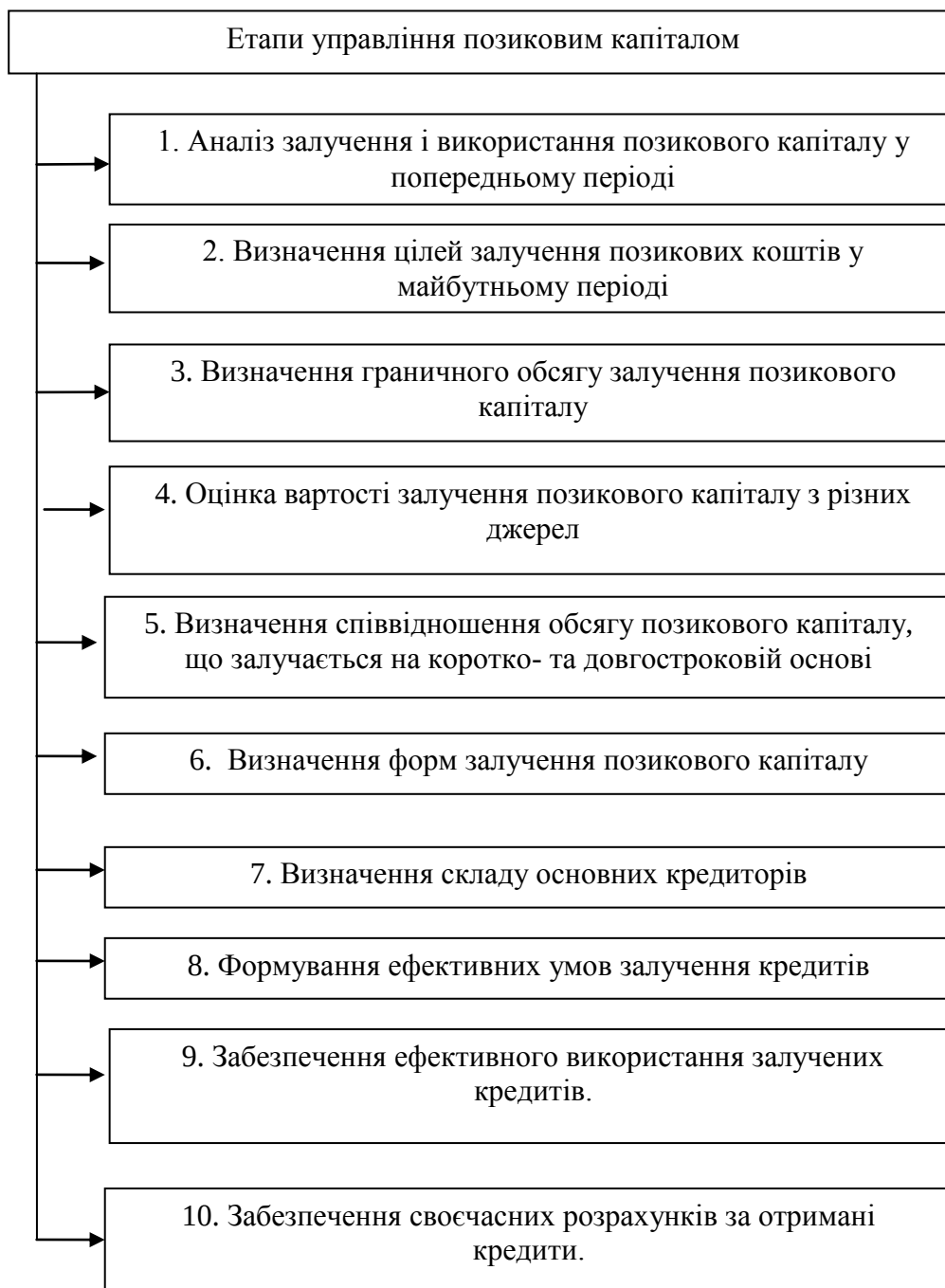

Рис.1.4. Етапи управління позиковим капіталом підприємства

Джерело: [32]

1. «Аналіз залучення й використання позикового капіталу у попередньому періоді. Метою такого аналізу є виявлення обсягу, складу й форм залучення позикового капіталу підприємством, а також оцінка ефективності їх використання.

На першій стадії аналізу вивчається динаміка загального обсягу залучення позикового капіталу у періоді; що аналізується, темпи цієї динаміки порівнюються з темпами приросту суми власних фінансових ресурсів, обсягів операційної та інвестиційної діяльності, загальної суми активів підприємства.

На другій стадії аналізу визначаються основні форми залучення позикового капіталу, аналізуються в динаміці: питома вага сформованого фінансового кредиту, товарного кредиту і внутрішньої кредиторської заборгованості в загальній сумі позикового капіталу, що використовуються підприємством.

На третій стадії аналізу визначається співвідношення обсягів позикового капіталу за період їх залучення. У цих цілях проводиться відповідне групування позикового капіталу, вивчається динаміка співвідношення коротко- і довгострокових фінансових інструментів та їх відповідність обсягу оборотних і необоротних активів, що використовуються підприємством.

На четвертій стадії аналізу вивчається склад конкретних кредиторів підприємства й умови надання ними різних форм фінансового і товарного кредитів. Дані умови аналізуються з позицій кон'юнктури фінансового та товарного ринків.

На п'ятій стадії аналізу вивчається ефективність використання позикового капіталу у цілому й окремих їх форм на підприємстві. У цих цілях використовуються показники оборотності та рентабельності позикового капіталу. Перша група даних показників порівнюється, в процесі аналізу, із середнім періодом обороту власного капіталу» [32].

Результати проведеного аналізу є основою оцінки доцільності використання позикового капіталу на підприємстві у сформованих обсягах і формах.

2. «Визначення цілей залучення позикових коштів у майбутньому періоді. Основними цілями залучення позикового капіталу підприємствами є:

а) поповнення необхідного обсягу постійної частини оборотних активів. У даний час більшість підприємств, що здійснюють виробничу діяльність, не мають можливості фінансувати цілком цю частину оборотних активів за рахунок власного капіталу. Значна частина даного фінансування здійснюється за рахунок позикового капіталу;

б) забезпечення формування перемінної частини оборотних активів. Яку б модель фінансування активів підприємство не використовувало, змінна частина оборотних активів частково або цілком фінансується за рахунок позикових засобів;

в) формування недостатнього обсягу інвестиційних ресурсів. Метою залучення позикового капіталу у даному випадку виступає необхідність прискорення реалізації окремих реальних проектів підприємства: нове будівництво, реконструкція, модернізація, відновлення основних засобів;

г) забезпечення соціально-побутових потреб працюючих членів колективу. У цих випадках позиковий капітал залучається з метою надання позичок члена трудового колективу на індивідуальне житлове будівництво, облаштування садових і огорожних ділянок та на інші аналогічні цілі» [32].

3. «Визначення граничного обсягу залучення позикового капіталу. Максимальний обсяг даного залучення диктується двома основними умовами:

а) граничним ефектом фінансового левериджу. За цією умовою обсяг власних фінансових ресурсів формується на попередньому етапі, загальна сума власного капіталу, що використовується, може бути визначена заздалегідь. Стосовно неї розраховується коефіцієнт фінансового левериджу (коефіцієнт фінансування), при якому його ефект буде максимальним. З урахуванням суми власного капіталу в майбутньому періоді і розрахованого коефіцієнта фінансового левериджу обчислюється граничний обсяг позикового капіталу, що забезпечує ефективне використання власного капіталу;

б) забезпеченням достатньої фінансової стійкості підприємства. Вона повинна оцінюватися не тільки з позицій самого підприємства, але й з позицій можливих його кредиторів, що забезпечить згодом зниження вартості залучення фінансових ресурсів.

З урахуванням даних вимог підприємство встановлює ліміт використання позикових засобів у своїй господарській діяльності.

4. Оцінка вартості залучення позикового капіталу з різних джерел. Така оцінка проводиться в розрізі різних форм позикового капіталу, що залучається підприємством із зовнішніх і внутрішніх джерел. Результати такої оцінки є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів, що забезпечують задоволення потреб підприємства у позиковому капіталі» [32].

5. «Визначення співвідношення обсягу позикового капіталу, що залучаються на коротко-і довгостроковій основі. На довгостроковий період (понад 1 рік) позиковий капітал залучається, як правило, для розширення обсягу власних основних засобів і формування відсутнього обсягу інвестиційних ресурсів. На короткостроковий період позиковий капітал залучається для всіх інших цілей. Розрахунок необхідного розміру позикового капіталу в рамках кожного періоду здійснюється в розрізі окремих цільових напрямів їх майбутнього використання. Метою даних розрахунків є встановлення термінів використання позикового капіталу, що залучається для оптимізації співвідношення довго - і короткострокових їх видів. У процесі цих розрахунків визначається повний і середній термін використання позикового капіталу.

Повний термін використання позикового капіталу є періодом часу з початку його надходження до остаточного погашення всієї суми боргу. Він містить у собі три тимчасові періоди:

а) термін корисного використання – це період часу, протягом якого підприємство безпосередньо використовує надані позикові засоби у своїй господарській діяльності;

б) пільговий період – це період часу з моменту закінчення корисного використання позикових засобів до початку погашення боргу. Він служить резервом часу для акумуляції необхідних фінансових засобів;

в) термін погашення – це період часу, протягом якого відбувається повна виплата основного боргу та відсотків за використання позикового капіталу».

6. Визначення форм залучення позикового капіталу. Дані форми диференціюються у розрізі фінансового кредиту; товарного кредиту та інших форм. Вибір форм залучення позикового капіталу підприємство здійснює виходячи з цілей та специфіки своєї господарської діяльності.

7. Визначення складу основних кредиторів. Даний склад визначається формами залучення позикового капіталу. Основними кредиторами підприємства є звичайно його постійні постачальники, з якими встановлені тривалі комерційні зв'язки, а також комерційний банк, що здійснює його розрахунково-касове обслуговування.

8. Формування ефективних умов залучення кредитів. До числа найважливіших із цих умов належать:

- а) термін надання кредиту;
- б) ставка відсотка за кредит;
- в) умови виплати суми відсотка;
- г) умови виплати основної суми боргу;
- д) інші умови, пов'язані з одержанням кредиту.

9. Забезпечення ефективного використання залучених кредитів. Критерієм такої ефективності виступають показники оборотності та рентабельності позикового капіталу.

10. Забезпечення своєчасних розрахунків за отримані кредити. З метою забезпечення своєчасних розрахунків кредитною установою може бути створений спеціальний фонд. Платежі щодо обслуговування кредитів включаються в платіжний календар і контролюються у процесі моніторингу поточної фінансової діяльності підприємства» [32].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ГАЗОПОСТАЧАЛЬНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ»)

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»

ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» – це провідна компанія, яка є надійним постачальником газу побутовим клієнтам, а також відповідальним постачальником газу та електричної енергії представникам бізнесу та промисловим підприємствам нашої країни. Нашими клієнтами є лідери харчової, хімічної та аграрної промисловості, компанії зі сфери нерухомості, представники малого та середнього бізнесу тощо. Компанія безперебійно та стабільно забезпечує газом понад 12,5 млн. українських домогосподарств пропонуючи населенню один із найбільш доступних тарифів у країні. ГК «Нафтогаз України» поставляє блакитне паливо більш ніж 4,9 тис. представникам середнього і малого бізнесу по всій Україні. Портфель постачання ГК «Нафтогаз України» електричної енергії складає більш ніж 50 підприємств в Україні.

ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» є юридичною особою, створеною відповідно до законодавства України. Товариство є вертикально інтегрованою нафтогазовою компанією, яка дозволяє оптимально використовувати портфель активів, здійснює операції з продажу та постачання природного газу. ТОВ «ГК «Нафтогаз України» діє на підставі Статуту та чинного законодавства України, створено шляхом зміни типу Товариства.

ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» було зареєстровано 13.11.2015р. Станом на 31 грудня 2021 р. учасниками Товариства були: ДОЧІРНЯ КОМПАНІЯ «ГАЗ УКРАЇНИ» НАЦІОНАЛЬНОЇ АКЦІОНЕРНОЇ КОМПАНІЇ «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ». Розмір статутного капіталу складає 1476000000 грн. Організаційно-правова форма юридичної особи ТОВ "ГК "

Нафтогаз України" - Товариство з обмеженою відповідальністю. Основний вид діяльності (КВЕД) – 35.23 торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи. Інші види діяльності: 77.39 надання в оренду інших машин, устаткування та товарів; 46.71 оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами; 47.78 роздрібна торгівля іншими невживаними товарами в спеціалізованих магазинах; 68.20 надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна; 71.12 діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах; 35.14 торгівля електроенергією [29].

Метою діяльності Компанії є одержання прибутку від провадження господарської діяльності.

Предметом діяльності Компанії є:

- забезпечення енергопостачання українських споживачів;
- досягнення енергетичної незалежності України, зокрема незалежності від імпорту природного газу;
- сприяння успішній трансформації енергетичного сектору України для підвищення ефективності, конкуренції та розширення вибору для споживачів;
- завершення реформи ринку природного газу в Україні;
- ефективне представлення та захист інтересів України на внутрішньому та міжнародному енергетичному ринку, зокрема у відносинах з національними нафтогазовими компаніями інших держав щодо розвідки та видобутку нафти і природного газу, транспортування нафти і нафтопродуктів;
- реалізація проектів із відновлювальної та альтернативної енергетики;
- видобування нафти і природного газу, газу (метану) вугільних родовищ;
- постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ;
- постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за нерегульованим тарифом;
- постачання нафти, скрапленого газу та газового конденсату;

- створення та експлуатація транзитних міждержавних систем транспортування нафти і нафтопродуктів;
- реалізація єдиної технічної політики Групи Нафтогаз, зокрема з питань охорони праці, промислової та пожежної безпеки, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, організація та координація науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт з питань діяльності Компанії та Групи Нафтогаз, робіт, пов'язаних з виробництвом і застосуванням нової техніки, розробленням і впровадженням передових технологій у сфері видобування, зберігання, транспортування, переробки та розподілу нафти і природного газу;
- забезпечення реалізації інвестиційних проектів Групи Нафтогаз у нафтогазовому комплексі;
- регулювання інвестиційної та дивідендної політики Групи Нафтогаз;
- організація та виконання геологорозвідувальних робіт, пов'язаних з пошуком нафти і газу та виявленням геотермального потенціалу, експлуатація нафтових, газових і газоконденсатних родовищ;
- участь у реалізації міжнародних проектів у нафтогазовому комплексі;
- комплексне освоєння ресурсів нафти, газу і газового конденсату із застосуванням передових методів розвідки і розробки родовищ та нових технологічних процесів переробки і вилучення цінних компонентів, що містяться в них;
- розвиток, експлуатація і ремонт лінійної частини та об'єктів магістральних нафтопроводів, підземних сховищ газу, конденсатопроводів та розподільних газопроводів;
- проектування та проведення експертизи проектів розробки родовищ, буріння свердловин, будівництва, реконструкції і технічного переоснащення юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є Компанія;
- виконання функцій щодо організації робіт із стандартизації в нафтогазовому комплексі;
- створення власної мережі автозаправних станцій та автомобільних газонаповнювальних компресорних станцій;

- здійснення газифікації для забезпечення споживачів, зокрема побутових, газом;
- розроблення і впровадження прогресивних технологій видобування та переробки нафти, газу і газового конденсату;
- розроблення та здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів, упровадження енергоефективних заходів і технологій, зокрема під час розвідки, видобування, переробки та транспортування нафти, газу і газового конденсату;
- провадження торговельної діяльності, зокрема комісійної, торговельно-посередницької та торговельно-закупівельної;
- провадження видавничої діяльності;
- здійснення проектування, будівництва, ремонту та експлуатації об'єктів трубопровідного транспорту нафтогазового комплексу;
- забезпечення підвищення рівня надійності, ефективності та безпеки функціонування об'єктів нафтогазового комплексу;
- участь у розробленні довгострокових прогнозів і проектів державних цільових та галузевих науково-технічних, економічних, енергоефективних екологічних програм розвитку нафтогазового комплексу та програм впровадження альтернативних джерел енергії, формування соціальної інфраструктури;
- виконання робіт та надання послуг згідно з енергосервісними договорами [30].

У 2021 році європейський ринок переживав важку енергетичну кризу зі стрімким зростанням цін на газ, які значно перевищили попередній рівень, що мало і продовжує мати значний негативний вплив як на європейські енергетичні ринки, європейську економіку та економіку європейських кінцевих споживачів. Середня ціна на нідерландському газовому хабі (TTF) за 2021 рік була 47,1 євро/МВт.г, що майже в 4 рази перевищує аналогічну ціну минулого року. Така європейська тенденція до зростання сприяла зростанню ціни газу на

українській віртуальній точці продажу (VTP). Середня ринкова ціна протягом 2021 року становила близько 18 325 гривень за тис. куб.м, включаючи ПДВ, що у 4,1 рази вище за таку ж ціну минулого року.

Спеціальні обов'язки, покладені на Товариство було припинено з 1 серпня 2020 року у частині продажу газу для потреб населення та релігійних організацій. З метою забезпечення загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, відповідно до статті 11 Закону України «Про ринок природного газу» та у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 222 (зі змінами) на Товариство було покладено спеціальні обов'язки („ПСО”), а саме:

- товариство здійснює реалізацію природного газу операторам газорозподільних систем для покриття виробничо-технологічних потреб та втрат, зумовлених воєнними діями на умовах ПСО з 1 березня по 30 квітня 2022 р., а також з 1 червня 2022 р. та протягом дії воєнного стану, а також протягом шести місяців після його припинення або скасування;

- товариство, як постачальник “останньої надії”, здійснює постачання природного газу споживачам, які не належать до категорії побутових споживачів і виконують життєво важливі функції для забезпечення обороноздатності держави, згідно з переліком, який затверджується центральними органами виконавчої влади відповідно до їх повноважень до 30 вересня 2022 р.;

- товариство, як постачальник “останньої надії” у період з 1 березня по 30 квітня 2022 року купувати природний газ в ОГТСУ та продавати його ОГТСУ для цілей фізичного балансування газотранспортної системи за ціною останньої реалізації природного газу приватними українськими видобувними компаніями на товарній біржі „Українська енергетична біржа”, що складас 15, 190 грн/куб. м з ПДВ [10].

Керівництво Товариства робить прогнози балансу природного газу та подальший прогноз руху грошових коштів, застосовуючи поетапний підхід. Він

передбачає закупівлю додаткових обсягів природного газу виходячи з фінансових можливостей Товариства, які в свою чергу залежать від державного регулювання та фінансування житлового сектору, комунальних послуг (виконання та імплементація Антикризового закону, компенсація ПСО тощо).

Отже, навіть за негативної динаміки на ринку природного газу, під ризиком знаходиться саме можливість накопичення суттєвих обсягів природного газу (за наявності потреби), необхідних для сталого проходження опалювального сезону в Україні. Фактично це є ризиком держави та кінцевого споживача. Здатність Товариства продовжувати безперервну діяльність не має прямої залежності від можливості накопичити обсяг природного газу, необхідний для забезпечення попиту на внутрішньому ринку в повному обсязі.

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне військове вторгнення в Україну. Понад 4,3 мільйони українців (близько 10% населення України) були змушені переїхати до європейських країн і поки не повернуться, не є споживачами газу та тепла в Україні. Крім того, кількість внутрішньо переміщених осіб, які залишили свої міста, становить 6,5 мільйонів осіб (27% населення) відповідно з інформацією Міжнародної організації з міграції. Це як очікується призведе до скорочення споживання газу населенням та підприємствами ТКЕ приблизно на 13% цього року порівняно з довоєнними прогнозами [10].

З огляду на утримання на світових ринках високих цін на природний газ, проблеми з розрахунками споживачів і об'єктивні складнощі покриття ними повної вартості спожитого природного газу, є вірогідність неспроможності постачальників газу, зокрема Товариство, за власні кошти забезпечувати ресурс газу, потрібний для безпечного проходження опалювального сезону 2022-2023 років в Україні.

В свою чергу, очікування щодо ліквідності Товариства базуються на можливість стягнення дебіторської заборгованості за природний газ у другому та третьому кварталах 2022 року на рівні березня 2022 року з поступовим покращенням ситуації у четвертому кварталі 2022 року.

Керівництво Товариства спрямовує зусилля на забезпечення сталого та прогнозованого грошового потоку від операційної та фінансової діяльності, зосереджуючи увагу на першочерговому погашенні накопиченої дебіторської заборгованості. Суттєва невизначеність, яка може викликати сумніви щодо здатності Товариства продовжувати діяльність, реалізувати активи і погасити зобов'язання в ході звичайної діяльності, існує та пов'язана з потенційним впливом військового вторгнення на Херсонській, Запорізькій, Харківській, Полтавській, Луганській та Донецькій областях, що значно підвищує ризик проведення розрахунків населенням, підприємствами та організаціями, а також газопостачальними компаніями.

Станом на 31 грудня 2021 року Товариство отримала чистий збиток у розмірі 4773917 тис. грн.; в 2022 році - 23422550 тис. грн.; в 2023 році – 1986959 тис. грн. На зазначені зміни безпосередньо вплинуло нарахування резерву сумнівних боргів Товариства під очікувані кредитні збитки для дебіторської заборгованості за 2021 рік у сумі 5392466 тис. грн. [31].

ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» будує свою діяльність на принципах дотримання внутрішніх документів Групи Нафтогаз. Ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності Товариства регламентується Обліковою політикою Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України», дочірніх підприємств (компаній) засновником яких є компанія та господарських товариств, акціонером (учасником) яких є компанія. Облікова політика доведена до Товариства Рішенням учасника №52 від 17.09.2019 року яке розповсюдило її дію з моменту державної реєстрації Товариства. Всі наступні зміни внесені до Облікової політики Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» приймаються Товариством відповідно до вимог МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» та інших чинних МСФЗ, зокрема, МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» та МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» [10].

2.2. Аналіз складу та структури капіталу підприємства

Капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів. Капітал підприємства класифікується за різними ознаками. За належністю підприємству розрізняють власний і позиковий капітал.

Інформація про власний капітал міститься в першому розділі пасиву балансу. Власний капітал - це «частка активів (майна) підприємства, яка формується за рахунок внесків засновників та власних коштів суб'єктів господарювання. Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток» [34].

Позиковий капітал - це «кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, повернення та платності. Використання залученого капіталу дозволяє істотно розширити обсяг виробничо-господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування цільових фондів, а в кінцевому рахунку – підвищити ринкову вартість підприємства. Основними видами позичкового капіталу є: банківські кредити, емісія облігацій, фінансовий лізинг. Як власний, так і позичковий капітал може бути сформований за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел» [34].

До внутрішніх джерел формування власного капіталу належить: «нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування і кошти, отримані від реструктуризації активів. До зовнішніх - внески засновників і безповоротна фінансова допомога. Джерелами формування позикового капіталу є банківські і комерційні кредити, облігаційні позики; фінансовий лізинг і кредиторська заборгованість» [34].

Користуючись даними фінансової звітності ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» [31] (Додатки А, Б, В) проаналізуємо склад і структуру капіталу підприємства за 2021-2023 р.р. (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

**Аналіз складу та структури капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія
«Нафтогаз України»**

Показники	Роки			Зміни	
	2021	2022	2023	2022-2021 р.р.	2023-2022 р.р.
I. Власний капітал:					
- сума, тис.грн.	(3400175)	(26822725)	(28809952)	(+23422550)	(+1987227)
- питома вага,%	(59,7)	(127,1)	(127,8)	(+67,4)	(+0,7)
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал:					
- сума, тис.грн.	1476000	1476000	1476000	-	-
- питома вага,%	25,9	6,9	6,5	- 19,0	- 0,4
1.2. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток):					
- сума, тис.грн.	(4876175)	(28298725)	(30285952)	(+23422550)	(+1987227)
- питома вага,%	(85,6)	(134,0)	(134,3)	(+48,4)	(+0,3)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення:					
- сума, тис.грн.	1686	-	591	- 1686	+ 591
- питома вага,%	0,03	-	0,003	- 0,03	+ 0,003
2.1. Інші довгострокові зобов'язання:					
- сума, тис.грн.	1686	-	591	- 1686	+ 591
- питома вага,%	0,03	-	0,003	- 0,03	+ 0,003
III. Поточні зобов'язання і забезпечення:					
- сума, тис.грн.	9097614	47932040	51355036	+ 38834426	+ 3422996
- питома вага,%	159,6	227,1	227,8	+ 67,5	+ 0,7
3.1. Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов'язаннями:					
- сума, тис.грн.	2783	2274	526	- 509	- 1748
- питома вага,%	0,05	0,01	0,002	- 0,04	- 0,008

продовження таблиці 2.1.

товари, роботи, послуги: - сума, тис.грн.	8783974	46057496	48651542	+ 37273522	+ 2594046
- питома вага, %	154,1	218,2	215,8	+ 64,1	- 2,4
розрахунками з бюджетом: - сума, тис.грн.	117301	149107	151734	+ 31806	+ 2627
- питома вага, %	2,1	0,7	0,7	- 1,4	-
розрахунки зі страхування: - сума, тис.грн.	345	366	530	+ 21	+ 164
- питома вага, %	0,006	0,002	0,002	- 0,004	-
розрахунками з оплати праці: - сума, тис.грн.	2116	2537	3613	+ 421	+ 1076
- питома вага, %	0,04	0,01	0,02	- 0,03	+ 0,01
3.2. Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами: - сума, тис.грн.	169434	1006006	1189032	+ 836572	+ 183026
- питома вага, %	2,9	4,8	5,3	+ 1,9	+ 0,5
3.3. Поточні забезпечення: - сума, тис.грн.	12231	23036	20811	+ 10805	- 2225
- питома вага, %	0,2	0,1	0,09	- 0,1	- 0,01
3.4. Доходи майбутніх періодів: - сума, тис.грн.	2160	-	-	- 2160	- 2160
- питома вага, %	0,04	-	-	- 0,04	-
3.5. Інші поточні зобов'язання: - сума, тис.грн.	7270	691218	1337248	+ 683948	+ 646030
- питома вага, %	0,1	3,3	5,9	+ 3,2	+ 2,6
Всього капітал: - сума, тис.грн.	5699125	21109315	22545675	+ 15410190	+ 1436360
- питома вага, %	100	100	100	-	-

*Джерело: Розраховано автором на основі [31].

Користуючись таблицею 2.1., можна зробити наступні висновки щодо складу та структури капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз

України»: протягом 2021-2023 років загальна сума капіталу збільшилася, відповідно в 2022 році порівняно з 2021 роком на 15410190 тис.грн., а в 2022-2023 роках на 1436360 тис.грн. Загальна сума капіталу збільшилася за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень в 2021-2022 роках на 38834426 тис.грн., а в 2022-2023 роках на 3422996 тис.грн.

В структурі капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» переважає частка позикового капіталу, при чому існує тенденція до її збільшення. Так, в 2021 році частка поточних зобов'язань і забезпечень становила 159,6 %, в 2022 році – 227,1%, що більше ніж в 2021 році на 67,5 %, а в 2023 році 227,8%, що більше ніж в 2022 році на 0,7%. Найменша частка в структурі позикового капіталу протягом 2021-2023 років припадає на поточні забезпечення та на доходи майбутніх періодів.

Протягом 2021-2023 років в структурі пасивів ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» спостерігаються наступні зміни питомої ваги власного капіталу: в 2021 році його частка становила (-59,7%), в 2022 році (-127,1%) що більше ніж в 2021 році на 67,4%, а в 2023 році (-127,8%), що більше ніж в 2022 році на 0,7%. Зміна частки власного капіталу в структурі пов'язана з збільшенням частки непокритого збитку в 2021-2022 роках на 48,4%, а в 2022-2023 роках на 0,3%.

Розглянемо більш детально склад та структуру власного капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України». Протягом аналізованого періоду підприємство має дефіцит власного капіталу: (в 2021 році (-3400175 тис. грн.); в 2022 році (-26822725 тис. грн.); в 2023 році (-28809952 тис. грн.)), який в 2021-2023 роках зростає, а саме в 2022 році порівняно з 2021 роком на 23422550 тис.грн., а в 2023 році відповідно до 2022 року на 1987227 тис.грн. Це відбулося за рахунок збільшення суми непокритого збитку в 2021-2023 роках відповідно на 23422550 тис.грн. та 1987227 тис.грн. У структурі власного капіталу найбільшу питому вагу займає непокритий збиток: (-85,6 %) у 2021 році, (-134,0%) у 2022 році, що більше на 48,4% ніж в 2021 році, та (-134,3%) у 2023 році, що більше ніж в 2022 році на 0,3%. Отже, зростання розміру

дефіциту власного капіталу в 2021-2023 роках свідчить про збільшення залежності підприємства від позикового капіталу.

В зв'язку з тим, що в структурі капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» позиковий капітал займає найбільшу питому вагу в порівнянні з власним, доцільно проаналізувати окремо склад та структуру позикового капіталу. В 2021-2023 роках відбувалося стійке збільшення розміру позикового капіталу відповідно на 38832740 тис.грн. та 3423587 тис.грн. Дана тенденція спостерігається за рахунок збільшення в 2023 році порівняно з 2022 роком розміру поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 2594046 тис.грн., поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами на 183026 тис.грн. та інших поточних зобов'язань на 646030 тис.грн., а також за розрахунками з бюджетом на 2627 тис. грн. В структурі поточних зобов'язань і забезпечень протягом 2021-2023 років найбільшу питому вагу займає частка поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, а саме: 154,1 %, 218,2 % та 215,8 %, а найменшу питому вагу - частка поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування (0,006%; 0,002%; 0,002%).

2.3. Оцінка фінансової структури капіталу підприємства

Фінансова стійкість є «якісним показником фінансового стану підприємства і характеризує здатність підприємства ефективно функціонувати та розвиватися, що забезпечується достатнім рівнем фінансових ресурсів та ефективністю управління ними, для гарантій його платоспроможності, прибутковості та рентабельності. Отже, одним з основних завдань підприємства в сучасних умовах господарювання виступає забезпечення формування достатнього рівня фінансової стійкості та ефективного управління» [26].

Оцінка фінансової стійкості підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів

підприємства, ступінь фінансової стійкості та незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Розрахуємо показники фінансової стійкості ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»:

1. Коефіцієнт автономії розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність, та його незалежність від залучених коштів.

$$K_{\text{авт}} = \frac{BK}{B} \quad (2.1)$$

де ВК - власний капітал; Б – підсумок балансу.

Нормативне значення: $> 0,5$.

$$K_{\text{авт}2021} = -3400175 / 5699125 = -0,59$$

$$K_{\text{авт}2022} = -26822725 / 21109315 = -1,27$$

$$K_{\text{авт}2023} = -28809952 / 22545675 = -1,28.$$

2. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу - показує долю позикового капіталу у пасивах підприємства та характеризує його розмір на одиницю сукупних джерел.

$$K_{\text{зал}} = \frac{ЗК}{B}, \quad (2.2)$$

де ЗК – залучені кошти, Б – підсумок балансу.

Нормативне значення: $< 0,5$.

$$K_{\text{зал}2021} = 9099300 / 5699125 = 1,59$$

$$K_{\text{зал}2022} = 47932040 / 21109315 = 2,27$$

$$K_{\text{зал}2023} = 51355627 / 22545675 = 2,28$$

3. Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності) розраховується як співвідношення власних та залучених коштів і характеризує залежність підприємства від залучених коштів. Він показує скільки власних коштів припадає на одиницю залучених, тобто наскільки підприємство забезпечує свою заборгованість власними коштами.

$$K_{\text{ф.с.}} = \frac{BK}{3K} \quad (2.3)$$

де 3К – залучені кошти;

ВК – власний капітал.

Нормативне значення: >1 .

$$K_{\text{ф.с.2021}} = -3400175/9099300 = -0,37$$

$$K_{\text{ф.с.2022}} = -26822725/47932040 = -0,55$$

$$K_{\text{ф.с.2023}} = -28809952/51355627 = -0,56$$

4. Коефіцієнт фінансового напруження - виражає відношення всіх зобов'язань підприємства до власного капіталу. Для нього загальноприйняте нормативне значення становить: $K_{\text{фн}} < 1$. Якщо значення $K_{\text{фн}} > 1$ і продовжує зростати, збільшується критична залежність підприємства від зовнішніх запозичень, що негативно впливає на його фінансову стійкість.

$$K_{\text{фн}} = \frac{3K}{BK} \quad (2.4)$$

$$K_{\text{фн2021}} = 9099300/-3400175 = -2,67$$

$$K_{\text{фн2022}} = 47932040/-26822725 = -1,78$$

$$K_{\text{фн2023}} = 51355627/-28809952 = -1,80$$

5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частка власного капіталу підприємства знаходиться в оборотних активах, що дозволяє більш-менш вільно маневрувати нею залежно від зміни умов діяльності. Цей фінансовий коефіцієнт насамперед цікавить інвесторів. Нормативне значення: $> 0,5$. Його зростання позитивно впливає на фінансовий стан підприємства.

$$K_{\text{м.в.к.}} = \frac{BOK}{BK} \quad (2.5)$$

де BOK – власний оборотний капітал;

ВК – власний капітал.

$$K_{\text{м.в.к}2021} = -3372476 / -3400175 = -0,99$$

$$K_{\text{м.в.к}2022} = -26783771 / -26822725 = -0,99$$

$$K_{\text{м.в.к}2023} = -28775992 / -28809952 = -0,99$$

6. Коефіцієнт самофінансування оборотних активів - показує, наскільки ці активи фінансуються за рахунок власного капіталу підприємства. Оптимальні його значення для підприємств різних видів економічної діяльності є різними, а тому загальноприйнятих нормативних значень він не має. Його зростання завжди є бажаним, оскільки має значний позитивний вплив на фінансову стійкість суб'єкта господарювання.

$$K_{\text{с.о.а.}} = \frac{BOK}{OA} \quad (2.6)$$

де BOK – власний оборотний капітал;

OA – оборотні активи.

$$K_{\text{с.о.а.}2021} = -3372476 / 5669740 = -0,59$$

$$K_{\text{с.о.а.}2022} = -26783771 / 21070361 = -1,27$$

$$K_{\text{с.о.а.}2023} = -28775992 / 22511124 = -1,28$$

7. Власні обігові кошти - оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Наявність власних обігових коштів означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво.

$$BOK = BK + ДЗ - НА \quad (2.7)$$

де BK – власний капітал;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

НА – необоротні активи.

$$BOK_{2021} = -3400175 + 1686 - 29385 = -3372476$$

$$BOK_{2022} = -26822725 - 38954 = -26783771$$

$$BOK_{2023} = -28809952 + 591 - 34551 = -28775992$$

8. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів. Даний коефіцієнт показує наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами.

$$K_{\text{заб.ВБК}} = \frac{BOK}{\text{Запаси}} \quad (2.8)$$

де ВБК - власні обігові кошти.

$$K_{\text{заб.ВБК } 2021} = -3372476 / 301505 = -11,2$$

$$K_{\text{заб.ВБК } 2022} = -26783771 / 307231 = -87,2$$

$$K_{\text{заб.ВБК } 2023} = -28775992 / 319817 = -89,9$$

9. Коефіцієнт покриття запасів. Показує, скільки на одиницю коштів, що вкладені в запаси, припадає у сукупності власних коштів, довго- та короткострокових зобов'язань.

$$K_{\text{п.зап.}} = \frac{BOK + ПЗ}{\text{Запаси}} \quad (2.9)$$

де ВБК – власний оборотний капітал;

ПЗ – короткострокові зобов'язання.

$$K_{\text{п.зап. } 2021} = (-3372476 + 9097614) / 301505 = 18,9$$

$$K_{\text{п.зап } 2022} = (-26783771 + 47932040) / 307231 = 68,8$$

$$K_{\text{п.зап. } 2023} = (-28775992 + 51355036) / 319817 = 70,6$$

10. Коефіцієнт фінансової залежності. Показує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

$$K_{\text{авт}} = \frac{B}{BK} \quad (2.10)$$

де ВК - власний капітал; Б – підсумок балансу.

Нормативне значення: < 2,0.

$$K_{\text{фін.зал. 2021}} = 5699125/- 3400175 = -1,67$$

$$K_{\text{фін.зал. 2022}} = 21109315/- 26822725 = -0,79$$

$$K_{\text{фін.зал. 2023}} = 22545675/- 28809952 = -0,78$$

Згрупуємо розраховані коефіцієнти фінансової стійкості в таблицю 2.2.

Таблиця 2.2.

**Показники фінансової стійкості ТОВ «Газопостачальна компанія
«Нафтогаз України»**

№	Показник	Норма- тивні значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення +/-	
						2022- 2021 р.р.	2023- 2022 р.р.
1	Коефіцієнт автономії	> 0,5	-0,59	-1,27	-1,28	-0,68	-0,01
2	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	< 0,5	1,59	2,27	2,28	+0,68	+0,01
3	Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	>1,0	-0,37	-0,55	-0,56	-0,18	-0,01
4	Коефіцієнт фінансового напруження	< 1,0	-2,67	-1,78	-1,80	+0,89	-0,02
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0,5	-0,99	-0,99	-0,99	-	-
6	Коефіцієнт самофінансування оборотних активів	-	-0,59	-1,27	-1,28	-0,68	-0,01
7	Власні обігові кошти (тис.грн.)	-	- 3372476	- 26783771	- 28775992	- 23411295	- 1992221

продовження таблиці 2.2.

8	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	-	- 11,2	- 87,2	- 89,9	-76,0	-2,7
9	Коефіцієнт покриття запасів	-	18,9	68,8	70,6	+49,9	+1,8
10	Коефіцієнт фінансової залежності	< 2,0	-1,67	-0,79	-0,78	+0,88	+0,01

*Джерело: Розраховано автором на основі [31].

Розрахована система показників фінансової стійкості (табл. 2.2.) свідчить про те, що підприємство втрачає економічну незалежність та зростає його фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування. Коефіцієнт автономії, який має бути не менше за 0,5, протягом досліджуваного періоду зменшився, при цьому в 2021 році даний показник становив (-0,59), в 2022 – (-1,27), а в 2023 – (-1,28), це говорить про збільшення залежності від залучених коштів. В 2021-2023 роках коефіцієнт концентрації позикового капіталу зріс з 1,59 в 2021 році до 2,28 в 2023 році, або на 43,4%. Про збільшення фінансової залежності підприємства свідчить і коефіцієнт фінансової залежності, який збільшився в 2022 році порівняно з 2021 роком на 0,88 пункти, а 2023 році відповідно до 2022 року на 0,01 пункт.

Обсяг власних обігових коштів на підприємстві зменшується, й до того ж має від'ємне значення. Так, в 2021 році обсяг власних обігових коштів становить – 3372476 тис. грн., в 2022 році становив - 26783771 тис. грн., що на 23411295 тис. грн. менше в порівнянні з 2021 роком, а в 2023 році становив – 28775992 тис. грн., що менше ніж в 2022 році на 1992221 тис. грн., це говорить про те, що на підприємстві спостерігається недостаток власних обігових коштів і воно повністю залежить від позикового капіталу.

Особливо значною є нестача власного капіталу для покриття оборотних активів та запасів протягом 2021-2023 років, значення яких становило в 2021

році: (-0,59); (- 11,2), а в 2023 році: (-1,28); (- 89,9). Так, від'ємне значення коефіцієнта самофінансування оборотних активів збільшилося в 2,2 рази, а коефіцієнта забезпечення запасів збільшилося в 8,0 рази. Досить небезпечним для підприємства є стійка тенденція до зростання цих показників протягом аналізованого періоду. Такі зміни призводять до необхідності залучення кредиторської заборгованості у фінансування діяльності підприємства і, в першу чергу, товарного характеру.

Про нераціональність розподілу та ефективність використання власного капіталу свідчить також від'ємне значення коефіцієнта маневреності власного капіталу. При оптимальному значенні цього коефіцієнта більше за 0,5, протягом 2021-2023 років воно становить (-0,99).

Таким чином, дефіцит власного капіталу спричинив високий рівень фінансового ризику. Значення коефіцієнта фінансового напруження протягом 2021-2023 років продовжує зростати, збільшується критична залежність підприємства від зовнішніх запозичень, що негативно впливає на його фінансову стійкість. При нормативному значенні коефіцієнта фінансової стабільності більше за 1, в аналізованому періоді він становив (-0,37; -0,55 та -0,56 в 2021, 2022 та 2023 роках), існує тенденція до погіршення ситуації, це говорить про фінансову нестабільність підприємства. За результатами аналізу підприємство має кризовий фінансовий стан та не забезпечене стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності, і в першу чергу, відчуває нестачу власного оборотного капіталу. Підприємству необхідно проводити заходи щодо економічного та фінансового оздоровлення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення механізму управління капіталом підприємства

У сучасних умовах господарювання нестабільність функціонування українських підприємств набуває все більш масового характеру, а ефективність діяльності значно залежить від їх якісного рівня формування капіталу та відповідного механізму управління капіталом підприємства. Так, відповідний рівень фінансового капіталу підприємства є джерелом і прискорювачем ефективного розширеного відтворення на всіх рівнях господарювання. Чим більше величина капіталу підприємства та ефективність його використання тим більше конкурентоспроможним є підприємство у зовнішньому середовищі, а значить, і результати його діяльності вищі. Ефективний механізм управління капіталом підприємства в напрямі забезпечення його оптимального розподілу дозволяє збільшити обсяг реалізації продукції, доходу від реалізації і, як наслідок, - чистого доходу підприємства. Отже, поліпшуються економічні умови і джерела розширеного відтворення на підприємствах, досягається їх економічне багатство і ринкова адаптація [16].

Ефективне управління капіталом підприємства – «один з аспектів успішного функціонування господарюючого суб'єкта. Сучасний механізм управління капіталом підприємства характеризується такими негативними рисами:

- обмеження прав акціонерів на отримання інформації про результати фінансово-господарської діяльності підприємств;
- обмеженість обсягу залучення власного капіталу, а відповідно, і можливостей істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності

підприємства в періоди сприятливої кон'юнктури ринку на окремих етапах його життєвого циклу;

- використання позикового капіталу, що генерує найбільш небезпечні фінансові ризики в господарській діяльності підприємства: ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. Рівень цих ризиків зростає пропорційно зростанню питомої ваги використання позикового капіталу;

- висока вартість власного капіталу в порівнянні з альтернативними позиковими джерелами формування капіталу;

- складність процедури залучення позикового капіталу (особливо в великих розмірах), оскільки надання кредитних ресурсів залежить від рішення інших господарюючих суб'єктів (кредиторів), вимагає іноді відповідних сторонніх гарантій або застави, при цьому гарантії страхових компаній, банків або інших господарюючих суб'єктів надаються на платній основі;

- невикористана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових коштів, оскільки без такого залучення неможливо забезпечити перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності підприємства над економічною;

- низький рівень внутрішнього корпоративного управління на вітчизняних підприємствах визначається у великій кількості порушень і прав акціонерів на управління і доходи підприємства;

- активи, сформовані за рахунок позикового капіталу, генерують при інших рівних умовах меншу норму прибутку, яка знижується на суму виплачуваного позичкового відсотка в усіх його формах (відсотка за банківський кредит, лізингової ставки; купонного відсотка по облігаціях, вексельного відсотка за товарний кредит);

- висока залежність вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку» [16].

У зв'язку з перерахованими негативними рисами механізму управління капіталом підприємства, в сучасних умовах одним з важливих питань для керівників підприємств є вдосконалення формування організаційно-

економічного механізму управління капіталом. Базуючись на розвитку наукових підходів Ларіонової К. та Капіноса Г. [18] для ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» доцільно застосовувати організаційно-економічний механізм управління капіталом, який зображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Механізм управління капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»

Джерело: [18].

На думку Ларіонової К. та Капіноса Г.: «організаційно-економічний механізм управління капіталом підприємства – це система, у складі якої є організаційний (заходи з організації, управління, зміни в організаційній структурі) та економічний блоки (аналіз, контроль та оцінка діяльності), а також цілі, функції, методи, структури, суб'єкти та об'єкти управління. У загальному вигляді цей механізм може бути поданий як сукупність окремих блоків, що утворюють систему функціональних зв'язків між об'єктами, суб'єктами, засобами, методами та іншими складовими діяльності і можуть використовуватися для досягнення покращення стану капіталу підприємства, як його стратегічної цілі» [18].

Механізму управління капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» включає такі елементи: «суб'єкти та об'єкти формування та використання капіталу підприємства; мета формування та використання капіталу підприємства; цілі та завдання управління капіталом підприємства; послідовність етапів впровадження та використання системи управління капіталом підприємства (чи процес формування та використання капіталу); сукупність принципів, що забезпечують формування достатнього обсягу капіталу та його використання; функції формування капіталу; система забезпечення; інструментарій управління капіталом (методи, способи реалізації, важелі)».

Механізм управління капіталом підприємства виконує наступні функції:

- фінансове забезпечення діяльності підприємства достатнім обсягом капіталу та оптимальної його структури;
- забезпечення ефективного використання капіталу підприємства.

Оптимальна структура капіталу передбачає таке співвідношення власного й позикового капіталу, яке має забезпечувати досягнення головної мети фінансово-господарської діяльності підприємства.

Управління використанням капіталу підприємства передбачає раціональний перерозподіл фінансових ресурсів підприємства для забезпечення

їх ефективного використання, що позитивно вплине на отримання максимального можливого ефекту.

Механізм управління капіталом підприємства формується з урахуванням сучасних підходів, а саме: «системного, ситуаційного та інноваційного. Управління підприємством згідно системного підходу являє собою систему дій суб'єкта управління щодо об'єкту управління. Об'єктом управління капіталом підприємства виступають фінансові відносини, які виникають у суб'єкта господарювання та пов'язані з формуванням фінансових ресурсів для забезпечення достатності власного капіталу підприємства, а також за необхідності позикового капіталу. В механізмі управління капіталом підприємства можуть бути зовнішні суб'єкти – акціонери, банки, податкові органи, постачальники сировини та матеріалів та внутрішні суб'єкти – власники підприємства, фінансовий менеджер, фінансовий відділ. Метою функціонування механізму управління капіталом підприємства виступає формування достатнього капіталу, який забезпечить ефективну діяльність підприємства» [18].

Механізм управління капіталом підприємства формується за умови дотримання чітко визначених принципів, а саме:

- «принцип функціональності, який передбачає, що всі складові даного механізму мають чітко визначені завдання та спрямовані на досягнення єдиної мети – формування достатнього обсягу капіталу підприємства та його ефективного використання;

- принцип комплексності, який полягає у тому, що всі заходи, пов'язані з процесом управління капіталом підприємства, потрібно здійснювати у взаємозв'язку з іншими напрямками його діяльності;

- принцип адаптованості, тобто здатність механізму управління капіталом вдосконалюватися та змінюватися під впливом різноманітних факторів;

- принцип об'єктивності, який передбачає врахування всіх сторін діяльності підприємства, об'єктивне врахування екзогенних та ендогенних

факторів, що впливають на результати формування достатнього капіталу підприємства та його використання;

- принцип ефективності, який передбачає, що даний механізм забезпечить максимальну реалізацію потенційних можливостей конкретного підприємства щодо забезпечення його достатнім обсягом капіталу та його використання;

- принцип професіоналізму, що передбачає наявність спеціальної підготовки суб'єктів формування достатнього обсягу капіталу підприємства з врахуванням особливостей його діяльності та структури його управлінського апарату;

- принцип прозорості або відкритості, що забезпечує надання акціонерам, клієнтам, інвесторам повної та достовірної інформації щодо обсягу та структури капіталу» [18].

В механізмі управління капіталом підприємства виділяють такі складові забезпечення: нормативно-правове, інформаційне, фінансове, організаційне.

Процес формування та використання капіталу підприємства регламентується в Україні численними нормативно-правовими документами, а саме Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Господарський Кодекс України та Цивільний Кодекс України, НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Інформаційне забезпечення є основою для розробки механізму управління капіталом підприємства, який містить різну економічну, фінансову та комерційну інформацію. Інформаційне забезпечення повинно об'єктивно відображати стан забезпеченості капіталу підприємства у будь-який момент часу та з будь-яким рівнем деталізації.

Інформаційне забезпечення процесу управління капіталом підприємства знаходить відображення в системі показників, які можна умовно поділити на три основні групи:

- показники, що характеризують вартість капіталу загалом та окремих складових його зокрема;

- показники, які характеризують обсяг, структуру, динаміку капіталу підприємства;
- показники, які характеризують ефективне використання капіталу підприємства.

Організаційне забезпечення механізму виступає сполучною ланкою, яка об'єднує всі елементи механізму управління капіталом підприємства. До головних організаційних процедур належать: «створення органів управління фінансовою діяльністю підприємства (фінансових департаментів, фінансових відділів) і побудова структури її апарату управління. Система організаційного забезпечення механізму управління капіталом підприємства являє собою взаємопов'язану систему підрозділів та служб підприємства, які здійснюють розробку та ухвалення управлінських рішень щодо формування та розвитку капіталу та несуть відповідальність за результати ухвалених рішень» [18].

Фінансове забезпечення механізму управління капіталом підприємства складається із: «забезпечення необхідного обсягу залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел (реорганізації підприємства (злиття чи приєднання); створення об'єднань (корпорація, холдингова група); забезпечення максимального обсягу залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел (капіталізація прибутку)» [18].

Механізм управління капіталом підприємства містить також і функціональну складову, що об'єднує основні інструменти та процеси формування його капіталу. Одним з важливих інструментів загальної концепції управління підприємством, виступає стратегія управління його капіталом. Стратегія управління капіталом підприємства являє собою комплекс управлінських підходів, рішень, заходів, які спрямовані на формування та використання капіталу у обсягах, які забезпечують розвиток підприємства. Потреба у розробці та реалізації такої стратегії пояснюється тим, що від достатності власного та залученого капіталу підприємства в цілому залежить, чи зможе воно ефективно продовжувати на ринку власну діяльність, що

підкреслює стратегічний аспект основної мети формування капіталу суб'єкта господарювання.

Таким чином, використання запропонованого алгоритму реалізації організаційно-економічного механізму управління капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» створить основу для забезпечення високих темпів нарощування ресурсного потенціалу підприємства, дозволить підприємству в повному обсязі реалізувати його цілі та задачі, зокрема щодо ефективного використання та відтворення капіталу підприємства. Потенціал управління капіталом підприємства входить до загального стратегічного потенціалу підприємства. Він впливає на динаміку стратегічного потенціалу через фактори формування та використання капіталу, здатність системи управління капіталом ефективно регулювати грошові потоки, забезпечувати зростання їх можливостей.

3.2. Напрямки покращення управління власним капіталом підприємства

Управління власним капіталом — це «система узгодження елементів, задач, принципів, які займаються регулюванням процесу розробки та реалізації управлінських рішень щодо руху власного капіталу в заданих параметрах. Ефективне управління власним капіталом підприємства передбачає не лише ефективне використання накопиченого вже капіталу, але і формування власних фінансових ресурсів, що здатні забезпечити майбутній розвиток підприємства. Рівень ефективності господарської діяльності підприємства визначається цілеспрямованим формуванням його капіталу. Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних активів та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного його використання» [18]. За певними джерелами відбувається класифікація власних фінансових ресурсів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

**Джерела формування власних фінансових ресурсів
підприємства**

Джерела	Склад джерел
1. Внутрішні	1. Прибутком, що залишився в розпорядженні підприємства. 2. Амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів. 3. Інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів.
2. Зовнішні	1. Залучення додаткового капіталу: пайового або акціонерного. 2. Одержання безоплатної фінансової допомоги підприємством. 3. Інші джерела формування власних фінансових ресурсів.

Джерело: [19].

У складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства. Він формує переважну частину його власних фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а відповідно – і ріст ринкової вартості підприємства.

У складі зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце належить залученню підприємством додаткового пайового (шляхом додаткових внесків у зареєстрований (пайовий) капітал) або акціонерного (шляхом додаткової емісії та реалізації акцій) капіталу.

В процесі вибору способу зростання капіталу рекомендується виходити з принципу підвищення цінності підприємства. Цінність підприємства буде зростати в разі збільшення прибутків та підвищення курсу його акцій. Оцінка вартості залучення капіталу до підприємства з різних джерел здійснюється за основними елементами власного капіталу, що формується за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел. Результати проведеної оцінки виступають

основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел формування капіталу підприємства, що забезпечують його збільшення. Необхідно прагнути до максимізації обсягів залучення власних фінансових ресурсів завдяки внутрішнім джерелам. Перед зверненням до зовнішніх джерел формування капіталу підприємства повинні бути реалізовані всі можливості його формування завдяки внутрішнім джерелам. Для стейкхолдерів власний капітал є показником відповідальності і стабільності підприємства. Чим більший власний капітал і менша кредиторська заборгованість, тим кращі стосунки у підприємства з різними юридичними і фізичними особами [18].

Отже, організація системи управління власним капіталом підприємства має забезпечити: «розв'язання проблем недостатності оборотного капіталу; труднощів при здійсненні розрахунків із постачальниками; різкого зменшення кількості замовлень, зменшення обсягу продажу через появу нових конкурентів; наявності збитків; заборгованості в розрахунках за банківськими відсотками; появи негативного іміджу підприємства на ринку; конфлікту між ланками керівництва підприємства; звільнення висококваліфікованих працівників. Усі ці чинники значною мірою можуть вплинути на діяльність підприємств у майбутніх періодах, а саме зниження конкурентоспроможності, прибутковості та рентабельності підприємства» [13].

Головною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку. Тому вкрай необхідно залучити коротко- або довгострокові позики. Оптимальним варіантом формування фінансів підприємства вважається наступне співвідношення: частка власного капіталу повинна бути більше або дорівнює 60%, а частка позикового капіталу - менше або дорівнює 40%. Тобто в першу чергу підприємству слід залучити для своєї господарської діяльності позикові кошти. Так як використання лише власних коштів не може достатньо розвивати виробництво, а в подальшому знизить рентабельність, фінансову стійкість товариства. Збільшення капіталу може відбуватися за допомогою реінвестування прибутку усередині компанії [13].

Сучасне економічне становище потребує від власників та фінансових менеджерів підприємства ефективного управління, уважного контролю та своєчасного коригування структури капіталу підприємства, бо оптимальна структура капіталу дозволяє отримувати максимальний прибуток, рентабельність, фінансову стійкість та високі показники ліквідності та платоспроможності. Для контролю за поточним станом структури капіталу необхідно регулярно визначати показники ефективності управління капіталом підприємства.

Таким чином, для ефективного формування і використання власного капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» необхідно:

1. «Оцінка реальної ринкової вартості підприємства та дієвості його фінансово-господарської діяльності. Реальну вартість не завжди можна визначити кількісно, зокрема, при інших рівних умовах вартість компанії, що є відомим трендом, є вищою, а отже, вищою буде і вартість її майна. Тому оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним.

2. Визначення оптимальної частки власного капіталу у структурі капіталу підприємства. Враховуючи функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виділити його позитивні риси:

- простота залучення використання;
- вища дохідність та здатність генерувати прибуток;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Як відомо, використання підприємством лише власного капіталу має не лише позитивні, а й негативні риси:

- обсяг власного капіталу обмежений тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів;
- часто власний капітал, що залучений із зовнішніх джерел, має більш високу вартість порівняно із позиковим капіталом» [13].

Тому можна сказати, що одним із основних питань при управлінні власним капіталом є визначення його оптимальної структури.

3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу. «Зважаючи на динаміку зовнішнього середовища та підвищення конкуренції на ринку, часто за основну мету підприємства ставлять збільшення власного капіталу, але це не так, основною метою є його збереження і примноження, що призведе до фінансової стійкості підприємства на ринку. Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні відображається у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник "чисті активи", який визначається, як різниця між активами підприємства та обсягом його зобов'язань. Відповідно до концепції збереження власного капіталу таке управління доцільне у разі, коли підприємство знаходиться у кризовому стані» [21].

Безперервне удосконалення системи управління капіталом — політика, яка спонукає, зобов'язує працівників, пов'язаних з управлінням капіталу і наділяє їх повноваженнями до пошуку способів покращення показників ефективності функціонування такої системи на безперервній основі. Тому для покращення системи управління потрібно здійснювати моніторинг системи управління власним капіталом.

Моніторинг системи управління власним капіталом — «процес систематичного або безперервного збору інформації про параметри управління власним капіталом, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішення, а також як інструмент зворотнього зв'язку з метою ефективного управління власним капіталом. Він виконує наступні функції:

- виявляє стан критичних або перебуваючих у стані зміни явищ навколишнього середовища, у відношенні яких буде вироблений курс дій на майбутнє;

- забезпечує зворотній зв'язок, у відношенні попередніх успіхів і невдач певної системи управління капіталом;

- встановлює відповідності обраним критеріям ефективності»[21].

Завдяки запровадженню новітніх систем управління власним капіталом підприємства буде забезпечуватись фінансова стійкість підприємства. Тому для покращення та ефективного управління потрібне впровадження програмних продуктів, які дозволять отримувати точні дані про темпи зростання власного капіталу в процесі господарської діяльності підприємства, які залежать від певних факторів (рентабельності обороту, оборотності капіталу, мультиплікатора капіталу, частки відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва), а також швидко обробляти великий обсяг інформації та використовувати складні алгоритми розрахунку. Результатом щодо управління капіталом на підприємстві повинна бути розроблена на основі власного досвіду та із врахуванням теоретичних узагальнень, система показників стану і використання капіталу, наприклад: співвідношення власного і позикового капіталу; норматив власного оборотного капіталу; плече фінансового важеля (фінансовий леверидж).

3.3. Шляхи удосконалення управління позиковим капіталом підприємства

Управління позиковим капіталом займає важливе місце як у стратегічному, так і в тактичному розвитку підприємства. З одного боку, «позиковий капітал забезпечує високу рентабельність, надає підприємству нові можливості для розвитку та реалізації своїх потужностей, досягнення поставлених завдань та цілей, розширення виробництва, забезпечує інвестиційну активність з боку зовнішнього фінансового простору. Залучений капітал дає змогу активізувати діяльність, розширити сферу впливу підприємства. З іншого боку, велика частка позикових ресурсів у капіталі підприємства підриває його фінансову стійкість, несе низку додаткових витрат

та робить підприємство більш несамоостійним» [14]. Саме тому необхідно постійно аналізувати вплив позикового капіталу на фінансовий стан підприємства-позичальника, зберігати оптимальне співвідношення між частками позикового та власного капіталу в розпорядженні підприємства.

Основними завданнями механізму управління позиковим капіталом є:

- «винайдення можливих джерел зовнішнього фінансування діяльності підприємства;
- оптимальне та ефективне використання запозичених коштів, підвищення прибутковості;
- досягнення високого рівня рентабельності підприємства та утримання середнього рівня його фінансової стійкості;
- кількісна оцінка всіх можливих ризиків залучення позикових коштів;
- якісне управління обслуговуванням заборгованості підприємства;
- збалансування обсягів власного та позикового капіталу;
- підвищення інвестиційної привабливості підприємства;
- вчасність та повнота повернення запозичених коштів кредиторам та виплата дивідендів інвесторам;
- приведення у відповідність поточного управління позиковими ресурсами стратегічному плану діяльності» [5].

Використання підприємством позикового капіталу в багатьох випадках має свої переваги, оскільки заборгованість вигідна в період підвищення темпів інфляції, а плата за користування позичковим капіталом не оподатковується. Залучати позикові кошти вигідно за таких обставин, коли є 100% впевненість, що вони принесуть більше доходу, ніж плата за користування даними коштами.

Позиковий капітал характеризується наступними позитивними особливостями:

1. «Достатньо широкими можливостями залучення, особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявності залогу або гарантії поручителя.

2. Забезпеченням росту фінансового потенціалу підприємства при необхідності суттєвого розширення його активів і зростання темпів росту обсягу його господарської діяльності.

3. Більш низькою вартістю порівняно з власним капіталом за рахунок забезпечення ефекту “податкового щита”.

4. Здатністю генерувати приріст фінансової рентабельності (коефіцієнта рентабельності власного капіталу)» [25].

В той же час, використання позикового капіталу має наступні недоліки:

1. «Використання цього капіталу генерує найбільш небезпечні фінансові ризики в господарській діяльності підприємства — ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. Рівень цих ризиків зростає пропорційно зростанню питомої ваги використання позикового капіталу.

2. Активи, сформовані за рахунок позикового капіталу, генерують меншу (при інших рівних умовах) норму прибутку, яка знижується на суму виплачуваного позикового проценту у всіх його формах (проценту за банківський кредит, лізингової ставки; купонного проценту по облігаціям, вексельного проценту за товарний кредит).

3. Висока залежність вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку. В ряді випадків при зниженні середньої ставки позикового проценту на ринку використання раніше отриманих кредитів (особливо на довгостроковій основі) стає для підприємства не вигідним у зв'язку з наявністю більш дешевих альтернативних джерел кредитних ресурсів.

4. Складність процедури залучення (особливо у великих розмірах), так як надання кредитних ресурсів залежить від рішення інших господарюючих суб'єктів (кредиторів), потребує інколи відповідних сторонніх гарантій або залогу (при цьому гарантії страхових компаній, банків або інших господарюючих суб'єктів надаються, як правило, на платній основі)» [25].

Для вітчизняних підприємств показником стабільного фінансового стану є перевищення питомої ваги власного капіталу над позиковим у загальній його сумі. Але в ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» такого стану

не спостерігалось протягом 2021-2023 років, а навпаки підприємство має дефіцит власного капіталу і відбулося збільшення частки позикових коштів. Таким чином, керівництву слід задуматись та прийняти міри, хоча б щодо підтримання в майбутньому існуючого плеча фінансового важеля.

Таким чином, обираючи те чи інше джерело фінансування ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» необхідно:

- більш виважено підходити до прийняття управлінських рішень про необхідність отримання кредитів;
- приділити особливу увагу комерційним службам підприємства, які б регулярно і своєчасно надавали достовірну інформацію про стан ринку та конкурентів;
- створити фінансову та аналітичні служби, які б займалися аналізом фінансового ринку та фінансового стану підприємства;
- під час прийняття нових маркетингових планів чи інших бізнес-планів враховувати реальність останніх в залежності від ситуацій, що склалися на ринку;
- під час залучення кредитів керівництво повинно бути 100% впевненим в стабільному потоці прибутків на період обігу боргових зобов'язань;
- рішення про вибір структури капіталу не повинно ухвалюватись ізольовано. Воно повинно бути частиною обґрунтованої стратегії фінансування, в якій враховується ринкова позиція компанії, майбутні інвестиційні можливості, очікувані грошові потоки і потреба у фінансуванні;
- перспективні плани залучення позик повинні супроводжуватися прогностичними оцінками ризиків, вірогідних прибутків і якості балансу.

Альтернативним джерелом інвестицій підприємства може стати залучення фінансових ресурсів шляхом облігаційних позик. Як кредитний інструмент облігаційна позика має певні переваги і недоліки. Залучення позичкових фінансових ресурсів шляхом випуску облігацій має наступні основні переваги:

- «емісія облігацій не веде до втрати контролю над управлінням підприємством;

- облігації можуть бути випущені при відносно невисоких фінансових зобов'язаннях по відсотках (у порівнянні з ставками відсотка за банківський кредит), оскільки вони забезпечуються майном підприємства і мають пріоритет у задоволенні претензій по ним у випадку банкрутства підприємства;

- облігації мають більшу можливість поширення, ніж акції підприємства, в силу меншого рівня їх ризику для інвесторів» [17].

Разом з тим, це джерело залучення позикових фінансових коштів має і ряд недоліків:

- «облігації не можуть бути випущені для формування статутного фонду та покриття збитків (у той же час як банківський чи комерційний кредит можуть бути використані для подолання негативних наслідків фінансової діяльності підприємства);

- емісія облігацій пов'язана з суттєвими витратами фінансових коштів і вимагає багато часу. У зв'язку з високим рівнем витрат по випуску та розміщенню облігацій їх емісія доцільна лише на велику суму, що можуть собі дозволити лише великі підприємства;

- рівень фінансової відповідальності підприємства за своєчасну виплату відсотків і суми основного боргу (при погашенні облігацій) дуже високий, оскільки стягнення цих сум при суттєвому простроченні платежів реалізується через механізм банкрутства;

- після випуску облігацій внаслідок зміни кон'юнктури фінансового ринку середня ставка позичкового відсотка може стати значно нижче, ніж установлений відсоток виплат за облігацією; у цьому випадку додатковий дохід отримає не підприємство, а інвестори» [17].

Облігації підприємств випускаються підприємствами усіх передбачених законом форм власності, об'єднаннями підприємств, акціонерними та іншими товариствами і не дають їх власникам права на участь в управлінні справами емітента.

Основною метою управління емісією облігацій підприємства є забезпечення залучення необхідного обсягу позикових коштів шляхом випуску та розміщення на первинному фондовому ринку цінних паперів цього виду.

Довгострокові боргові зобов'язання у вигляді облігацій мають певні переваги перед кредитними запозиченнями, а саме:

- «облігації мають фіксований рівень зобов'язань, який не підлягає зміні, на відміну від кредитного договору, умовами якого частіше за все передбачається можливість зміни процентних ставок;

- термін облігаційних позик, як правило, становить кілька років. Кредитні ресурси в наш час, як свідчить практичний досвід, не надаються на такий тривалий період;

- при використанні облігаційної позики у емітента з'являється можливість не повертати грошові кошти у разі конвертації облігацій в акції даного акціонерного товариства, що не передбачається умовами кредитного договору» [2].

Ціна облігаційної позики визначається підприємством, виходячи з суми річної ставки за облігаціями і витрат на їх випуск та розміщення з урахуванням податкової ставки і номінальної вартості цих паперів. При визначенні вартості боргу в країнах, де проценти за користування кредитними коштами включаються в собівартість продукції, застосовується додаткова корекція. У зв'язку з цим вартість даного джерела капіталу зменшується.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що вартість залучення капіталу шляхом емісії облігацій є відносно дешевою в порівнянні з ціною кредиту. Незважаючи на це, на сучасному етапі розвитку фондового ринку України облігації товариств ще не отримали належного застосування.

Формування механізму залучення фінансових ресурсів підприємствами шляхом облігаційних позик передбачає:

- «розробку і запровадження законодавства, що стимулюватиме облігаційну форму запозичення фінансових ресурсів;

- формування системи інформаційного забезпечення процесу запозичення фінансових ресурсів підприємствами шляхом випуску облігацій;

- зниження податкового тягара учасників процесу залучення ресурсів шляхом облігаційних позик, до яких відносяться емітенти облігацій, професійні учасники ринку цінних паперів, інвестори, банківські установи, страхові компанії, якщо послугами останніх користується емітент для забезпечення гарантій інвесторам;

- створення інфраструктури, яка відповідає потребам ринку корпоративних облігацій;

- розробку системи показників, які оцінюють економічне обґрунтування застосування облігаційної форми запозичення» [2].

Для українських підприємств традиційною формою залучення коштів залишалися тільки банківські кредити. Облігаційна форма залучення додаткових ресурсів в Україні лише засвоюється, але, на думку вчених, має гарні перспективи. Врахування світового досвіду формування механізму залучення фінансових ресурсів шляхом облігаційних позик та його адаптація до умов трансформаційної економіки дозволить наблизити цей механізм у нашій країні до світових стандартів його організації.

Отже, удосконалення управління позиковим капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» має здійснюватися за такими напрямками:

- «збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку або емісії облігацій. Це дозволить зменшити залежність підприємства від залученого капіталу та підвищити його фінансову стійкість;

- зменшення кредитного плеча за рахунок рефінансування заборгованості на більш тривалі терміни або за рахунок реструктуризації заборгованості. Це дозволить зменшити ризик фінансових труднощів, пов'язаних з погашенням заборгованості;

- оптимізація структури власного капіталу за рахунок диверсифікації джерел фінансування. Це дозволить зменшити ризик погіршення

фінансового стану підприємства в разі несприятливих змін на фінансовому ринку;

- покращення системи планування та прогнозування потреб у залучених коштах. Це передбачає визначення оптимальної структури залучених коштів з урахуванням стратегічних цілей підприємства, його фінансових можливостей та стану фінансового ринку;
- розширення джерел залучення коштів. Може здійснюватися шляхом збільшення обсягів емісії цінних паперів, пошуку нових кредиторів, використання альтернативних джерел фінансування;
- удосконалення процедури оцінювання ефективності використання залучених коштів. Передбачає використання сучасних методів оцінювання ефективності, таких як метод чистої приведеної вартості, метод дисконтованого грошового потоку;
- забезпечення належного контролю за використанням залучених коштів. Це передбачає розроблення та впровадження ефективної системи контролю, яка дозволить своєчасно виявляти та усувати відхилення від встановлених нормативів» [1].

Таким чином, для подальшого розвитку та поліпшення стану використання позикового капіталу підприємству необхідно суттєву увагу приділяти пошуку нових джерел та способів залучення позикового капіталу не тільки на регіональному рівні, але і на рівні держави. Цього можна досягти за рахунок наступних заходів: конкретні дії держави щодо покращення інвестиційної привабливості галузі; створення конкурентного середовища на ринку, за рахунок впровадження підприємств різних організаційно-правових форм; залучення іноземних інвесторів.

ВИСНОВКИ

Управління капіталом є невід'ємною складовою системи фінансового управління, що має забезпечити одержання позитивного фінансового результату господарської діяльності, досягнення її стратегічних і тактичних цілей. З позицій фінансового менеджменту капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих в формування його активів. Висока роль капіталу в економічному розвитку підприємства і забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і персоналу, визначає його як головний об'єкт фінансового управління підприємством, а забезпечення ефективного його використання відноситься до числа найбільш відповідальних завдань фінансового менеджменту.

Управління капіталом являє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання в різних видах господарської діяльності підприємства.

Мета управління капіталом полягає в підвищенні ефективності діяльності підприємства при збереженні його фінансової стійкості. Визначальним в управлінні капіталом підприємства є управління його структурою, тобто співвідношенням власних і залучених джерел фінансування, засноване на пошуку оптимальних показників ціни капіталу, рівня фінансової стійкості й одержуваної прибутковості від використання засобів, тобто сформована структура капіталу має забезпечувати компроміс між вигодами від використання позикового капіталу й ризиком втрати фінансової незалежності й зниження прибутковості. У наш час формування і власних і позикових джерел фінансування є проблематичним. Внутрішні джерела, створювані за рахунок нерозподіленого прибутку й фондів нагромадження в результаті збиткової діяльності, інфляції й інших негативних факторів, не дозволяють повною мірою забезпечити потреби підприємства в додатковому капіталі. Залучення ж позикового капіталу також пов'язано з виникненням труднощів, які в першу

чергу стосуються обмежених можливостей банківської системи, необхідністю наявності довіри з боку банку, дорожнечою кредитних ресурсів. Формування власного капіталу підприємства – це ключовий аспект під час створення підприємства і його функціонування, оскільки його достатність є одним з головних показників під час оцінювання кредитоспроможності, а також рівня фінансової безпеки підприємства. Управління власним капіталом підприємства в умовах нестачі фінансових ресурсів, дорожнечі позикових коштів стає особливим об'єктом управління, адже сьогодні у важких економічних умовах підприємству необхідно вміти розраховувати лише на власні фінансові ресурси. Показник власного капіталу виступає одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. В ході господарської діяльності підприємства форма капіталу може змінюватися. Такі зміни обумовлені збільшенням або зменшенням абсолютного розміру капіталу або окремих його складових. Відбувається постійне перетворення ресурсів на капітал, на товари або інші види цінностей. Власний капітал є базою для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності. Управління залученням і ефективним використанням позикових засобів є однією з важливих функцій, яка спрямована на забезпечення досягнення високих кінцевих результатів господарської діяльності підприємства. Позиковий капітал, що використовується підприємством, характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань, прийнятному для підприємства рівні фінансового ризику.

Управління залученням позикових коштів є цілеспрямованим процесом їх формування з різних джерел і в різних формах в відповідності до потреб підприємства в позиковому капіталі на різних етапах його розвитку.

В умовах постійної конкуренції надзвичайно важливо оптимізувати перерозподіл власного та позикового капіталу підприємства. Проаналізувавши склад та структуру капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» можна зазначити, що протягом 2021-2023 років загальна сума капіталу збільшилася, відповідно в 2022 році порівняно з 2021 роком на

15410190 тис.грн., а в 2022-2023 роках на 1436360 тис.грн. Загальна сума капіталу збільшилася за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. В структурі капіталу ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» переважає частка позикового капіталу, при чому існує тенденція до її збільшення. Протягом аналізованого періоду підприємство має дефіцит власного капіталу: (в 2021 році (-3400175 тис. грн.); в 2022 році (-26822725 тис. грн.); в 2023 році (-28809952 тис. грн.)), який в 2021-2023 роках зростає. Це відбулося за рахунок збільшення суми непокритого збитку в 2021-2023 роках відповідно на 23422550 тис.грн. та 1987227 тис.грн. Зростання розміру дефіциту власного капіталу в 2021-2023 роках свідчить про збільшення залежності підприємства від позикового капіталу.

Розрахована система показників фінансової стійкості ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» свідчить про те, що підприємство втрачає економічну незалежність та зростає його фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування. Коефіцієнт автономії, який має бути не менше за 0,5, протягом досліджуваного періоду зменшився, при цьому в 2021 році даний показник становив (-0,59), в 2022 – (-1,27), а в 2023 – (-1,28), це говорить про збільшення залежності від залучених коштів. Обсяг власних обігових коштів на підприємстві зменшується, й до того ж має від'ємне значення, це говорить про те, що на підприємстві спостерігається недостаток власних обігових коштів і воно повністю залежить від позикового капіталу.

Про нераціональність розподілу та ефективність використання власного капіталу свідчить також від'ємне значення коефіцієнта маневреності власного капіталу. При оптимальному значенні цього коефіцієнта більше за 0,5, протягом 2021-2023 років воно становить (-0,99). Дефіцит власного капіталу спричинив високий рівень фінансового ризику. Значення коефіцієнта фінансового напруження протягом 2021-2023 років продовжує зростати, збільшується критична залежність підприємства від зовнішніх запозичень, що негативно впливає на його фінансову стійкість. При нормативному значенні коефіцієнта фінансової стабільності більше за 1, в аналізованому періоді він

становив (-0,37; -0,55 та -0,56 в 2021, 2022 та 2023 роках), існує тенденція до погіршення ситуації, це говорить про фінансову нестабільність підприємства. За результатами аналізу підприємство має кризовий фінансовий стан та не забезпечене стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності, і в першу чергу, відчуває нестачу власного оборотного капіталу.

Отже, в сучасних умовах господарювання нестабільність функціонування українських підприємств набуває все більш масового характеру, а ефективність діяльності значно залежить від їх якісного рівня формування капіталу та відповідного механізму управління капіталом підприємства.

Ефективне управління капіталом підприємства - один з аспектів успішного функціонування господарюючого суб'єкта. Сучасний механізм управління капіталом підприємства характеризується такими негативними рисами:

- обмеження прав акціонерів на отримання інформації про результати фінансово-господарської діяльності підприємств;
- обмеженість обсягу залучення власного капіталу, а відповідно, і можливостей істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності підприємства в періоди сприятливої кон'юнктури ринку на окремих етапах його життєвого циклу;
- використання позикового капіталу, що генерує найбільш небезпечні фінансові ризики в господарській діяльності підприємства: ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності. Рівень цих ризиків зростає пропорційно зростанню питомої ваги використання позикового капіталу;
- висока вартість власного капіталу в порівнянні з альтернативними позиковими джерелами формування капіталу;
- складність процедури залучення позикового капіталу (особливо в великих розмірах), оскільки надання кредитних ресурсів залежить від рішення інших господарюючих суб'єктів (кредиторів), вимагає іноді відповідних

сторонніх гарантій або застави, при цьому гарантії страхових компаній, банків або інших господарюючих суб'єктів надаються на платній основі;

- невикористана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових фінансових коштів, оскільки без такого залучення неможливо забезпечити перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності підприємства над економічною;

- висока залежність вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку.

У зв'язку з перерахованими негативними рисами механізму управління капіталом підприємства, в сучасних умовах одним з важливих питань для ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» є вдосконалення формування організаційно-економічного механізму управління капіталом.

Механізму управління капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» включає такі елементи: «суб'єкти та об'єкти формування та використання капіталу підприємства; мета формування та використання капіталу підприємства; цілі та завдання управління капіталом підприємства; послідовність етапів впровадження та використання системи управління капіталом підприємства (чи процес формування та використання капіталу); сукупність принципів, що забезпечують формування достатнього обсягу капіталу та його використання; функції формування капіталу; система забезпечення; інструментарій управління капіталом (методи, способи реалізації, важелі)».

Таким чином, використання запропонованого алгоритму реалізації організаційно-економічного механізму управління капіталом ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» створить основу для забезпечення високих темпів нарощування ресурсного потенціалу підприємства, дозволить підприємству в повному обсязі реалізувати його цілі та задачі, зокрема щодо ефективного використання та відтворення капіталу підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова А., Краєвська А., Міронова Ю., Літун М. Моделі та методи управління залученим капіталом на підприємстві. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024. № 1. С. 27-31. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-5>
2. Бланк О. І., Ситник Г. В., Андрієць В. С. Управління фінансами підприємств : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 792 с.
3. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: пер. з англ. Київ : Молодь, 1997. 1000 с
4. Городня Т. А. Стефаник О. Р. Сучасна стратегія управління капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.10. С. 250-253. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18_10/250_Gorodnia_18_10.pdf
5. Грабовський І. С., Лакіза О. Р., Наумовська М. Ю. Управління позиковим капіталом підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 3(20). С. 171-176. URL: https://www.easterneurope-bm.in.ua/journal/20_2019/27.pdf
6. Дмитрук В. О., Максимець Ю. В. Сутність категорії “капітал підприємства” відповідно до сучасних досліджень в цій сфері. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7919>
7. Жигалкевич Ж. М., Кам'янська О. В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.
8. Зянько В. В., Ревенко В. С. Механізм управління позиковим капіталом підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. №. 4. С. 155-159. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/24.pdf
9. Зятковський І.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 356с.

10. Звіт незалежного аудитора ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України». URL : <https://gas.ua/Content/Entities/LegalBasis/255/document>
11. Касян С. Я. Управління ресурсами промислового підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2011. 20 с.
12. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Чернігів : ЧДІЕУ, 2011. 456 с.
13. Коренюк Петро, Усикова Олена Удосконалення методичних підходів до системи управління власним капіталом підприємств. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 2. С. 83-89. URL: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-02-83-89>
14. Корбутяк А.Г., Шестопалова О.О. Управління позиковим капіталом підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 373–376. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/20-2017/74.pdf>
15. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент: підручник. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури. 2009. 520 с.
16. Кучменко В. О., Івченко Н. С. Формування механізму управління капіталом підприємства. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2017. Вип. 786. С. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_ec_2017_786_14
17. Куц Л. Л. Капітал підприємства: формування та використання. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 114с.
18. Ларіонова К., Капінос Г. Механізм управління капіталом підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 3. С. 147–154. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-20>
19. Левкович О. В., Максименко П. К. Оцінка ефективності управління капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/912/922>
20. Лубкей Н. П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 38-45. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi->

vypusky/vypusk-1-nomer-1-2019/teoretychni-zasady-upravlinnya-kapitalom-pidpryyemstva

21. Міщук Є. В., Міщенко В. В. Особливості системи управління власним капіталом підприємства та шляхи її вдосконалення. *Агросвіт*. 2015. № 24. С. 46-49. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/24_2015/10.pdf

22. Назаренко І. М. Формування та ефективність управління капіталом сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Херсон, 2010. 22 с.

23. Пігуль Н. Г., Дехтяр Н. А., Пігуль Є. І. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 48. С. 251-256. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/48.pdf

24. Подольська В. О., Яриш О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2007. 488 с.

25. Рак Р. В. Управління позиковим капіталом вітчизняних підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 9. С. 154-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_9_37.

26. Русіна Ю. О., Норець В. Г. Механізм управління системою фінансової стійкості на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 7-8. С. 86-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2019_7-8_14

27. Рясних Є. Г. Основи фінансового менеджменту: навч. посіб. К : Академвидав, 2010. 336 с.

28. Смирна О. В., Ізмайлова Н. В. Сучасний стан та проблеми формування капіталу українських підприємств в умовах кризових явищ. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/94.pdf

29. Сайт ТОВ «ГК «Нафтогаз України». URL: <https://gas.ua/uk/about-us>

30. Статут НАК “Нафтогаз України”. URL: <https://www.naftogaz.com/documents/legal-documents>

31. Фінансова звітність ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» URL: <https://gas.ua/uk/financial-statements>

32. Фінансовий менеджмент: підручник / [Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук та ін.]. Житомир : ЖНАЕУ, 2018. 320 с.
33. Фінансовий менеджмент: підручник / [О. В. Кнейслер, О. Р. Квасовський, О. Ю. Ніпіаліді; за ред. Кнейслер О. В.]. Тернопіль : Економічна думка, 2018. 478 с.
34. Фінансовий менеджмент: підручник / [А. М. Поддєрьогін, Н. Д. Бабяк М. Д. Білик та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.
35. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / колектив авторів за заг. ред. Е.О. Юрія. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. 2020. 348 с.
36. Фінансовий менеджмент : підручник / [Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук та ін.]. Житомир : ЖНАЕУ, 2018. 320 с.
37. Фролова Т. О. Фінансовий аналіз: навчально- методичний посібник для самостійного вивчення і практичних занять: К: Вид-во Європ.ун-ту, 2018. 253с.
38. Яремко І. Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій : монографія. Львів : Вид-во "Каменярь", 2018. 176с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТОВ «ГАЗОПОСТАЧАЛЬНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ»

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ

(суми наведені в тисячах гривень, якщо не зазначене інше)

І. Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Дата (рік, місяць, число)

Підприємство Товариство з обмеженою відповідальністю

за ЄДРПОУ

«Газопостачальна компанія» Нафтогаз України»

Територія Україна, місто Київ

за КОАТУУ

Організаційно-правова форма господарювання Товариство з обмеженою відповідальністю

за КОПФГ

Вид економічної діяльності Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи

за КВЕД

Середня кількість працівників¹ 289

Адреса, телефон вул. Шолуденко, буд.1, м.Київ, 04116

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового

Складено (зробити позначку «v» у відповідній клітинці):

за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

за міжнародними стандартами фінансової звітності

X

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2021 р.

Форма № 1 Код за ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1 764	2 599
первісна вартість	1001	2 757	5 806
накопичена амортизація	1002	(993)	(3 207)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	8 154	11 079
Основні засоби	1010	5 317	9 685
первісна вартість	1011	11 684	24 620
знос	1012	(6 367)	(14 935)
Довгострокові фінансові інвестиції:			
Які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	10 670	2 670
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	25 905	26 033
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	6 799	301 505
Виробничі запаси	1101	464	533
Незавершене виробництво	1102	-	-
Готова продукція	1103	6 335	300 972
Товари	1104	1 063 448	2 633 032
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		66 946	1 367 851
за виданими авансами	1130	2 008	7 240
з бюджетом	1135	-	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	6 858	120 631
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	6 799	301 505
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	464	533
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти:	1165	207 118	990 333
Рахунки в банках	1167	207 118	990 333
Витрати майбутніх періодів	1170	40	9 806
Інші оборотні активи	1190	34 600	239 342
Усього за розділом II	1195	1 387 817	5 669 740
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	1 413 722	5 699 125

ТОВ «ГАЗОПОСТАЧАЛЬНА КОМПАНІЯ «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ»

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ

(суми наведені в тисячах гривень, якщо не зазначене інше)

Пасив	Код рядк а	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	140 000	1 476 000
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(101 651)	(4 876 175)
Усього за розділом I	1495	38 349	(3 400 175)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	778	1 686
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Усього за розділом II	1595	778	1 686
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	512	2 783
товари, роботи, послуги	1615	1 307 533	8 783 974
розрахунками з бюджетом:	1620	5 273	117 301
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	117 209
розрахунками зі страхування	1625	-	345
розрахунками з оплати праці	1630	72	2 116
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	54 390	169 434
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточні забезпечення	1660	4 415	12 231
Доходи майбутніх періодів	1665	-	2 160
Інші поточні зобов'язання	1690	2 400	7 270
Усього за розділом III	1695	1 374 595	9 097 614
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	1 413 722	5 699 125

Керівник

Головний бухгалтер

Додаток Б

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "Газопостачальна компанія "Нафтогаз України"	Дата (рік, місяць, число)	2022 - (30)	КОДИ
Територія	м. Київ	за ЄПД	1	UA80000000001078669
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою відповідальністю	за КОПФГ		240
Вид економічної діяльності	Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи	за КВЕД		35.23
Середня кількість працівників	2 315			
Адреса, телефон	Шолуденка, буд. 1, м. КИЇВ, 04116		5370538	
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)				
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):				
за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку				
за міжнародними стандартами фінансової звітності				

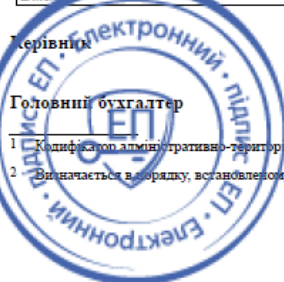
Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2022 р.

Форма №1 Код за ДКУД 1801001

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	2 599	2 093
первісна вартість	1001	5 806	5 927
накопичена амортизація	1002	3 207	3 834
Незавершені капітальні інвестиції	1005	11 079	25 035
Основні засоби	1010	9 685	8 277
первісна вартість	1011	24 620	28 050
знос	1012	14 935	19 773
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	2 670	1 968
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	3 352	1 581
Усього за розділом I	1095	29 385	38 954
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	301 505	307 231
виробничі запаси	1101	533	1 639
незавершене виробництво	1102	-	-
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	300 972	305 592
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2 633 032	17 933 877
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	1 367 851	1 660 780
з бюджетом	1135	7 240	341 406
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	120 631	4 130
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	990 333	765 945
готівка	1166	-	-
рахунки в банках	1167	-	-
Витрати майбутніх періодів	1170	9 806	49 502
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-

резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	239 342	7 490
Усього за розділом II	1195	5 669 740	21 070 361
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	5 699 125	21 109 315

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1 476 000	1 476 000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(4 876 175)	(28 298 725)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	(3 400 175)	(26 822 725)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1 686	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благотворна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату дяк-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	1 686	-
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	2 783	2 274
товари, роботи, послуги	1615	8 783 974	46 057 496
розрахунками з бюджетом	1620	117 301	149 107
у тому числі з податку на прибуток	1621	117 209	148 634
розрахунками зі страхування	1625	345	366
розрахунками з оплати праці	1630	2 116	2 537
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	169 434	1 006 006
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	12 231	23 036
Доходи майбутніх періодів	1665	2 160	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	7 270	691 218
Усього за розділом III	1695	9 097 614	47 932 040
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	5 699 125	21 109 315

ЕП Беляєв Сергій
Миколайович

Беляєв Сергій Миколайович

Беляєв Сергій Миколайович

1 Кодифікація адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2 Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток В

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"

Підприємство **Товариство з обмеженою відповідальністю "Газопостачальна компанія "Нафтогаз України"** Дата (рік, місяць, день) **2023, грудень, 31**

Територія **м. Київ** за КАТОПТ **1** **UA800000000001078669**

Організаційно-правова форма господарювання **Товариство з обмеженою відповідальністю** за КОПФГ **240**

Вид економічної діяльності **Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи** за КВЕД **35.23**

Середня кількість працівників **2 337**

Адреса, телефон **Шолуденка, буд. 1, м. Київ, 04116** **5370538**

Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма №2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітині):

за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку ☐

за міжнародними стандартами фінансової звітності ☒

Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на **31 грудня 2023** р.

Форма №1 Код за ДКУД **1801001**

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	2 093	2 188
первісна вартість	1001	5 927	6 603
накопичена амортизація	1002	3 834	4 415
Незавершені капітальні інвестиції	1005	25 035	24 633
Основні засоби	1010	8 277	3 665
первісна вартість	1011	28 050	27 649
знос	1012	19 773	23 984
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	1 968	2 178
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	1 581	1 887
Усього за розділом I	1095	38 954	34 551
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	307 231	319 817
виробничі запаси	1101	1 639	2 222
незавершене виробництво	1102	-	-
готова продукція	1103	-	-
товари	1104	305 592	317 595
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестрахування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	17 933 877	18 349 849
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	1 660 780	1 646 101
з бюджетом	1135	341 406	388 382
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	4 130	791
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	765 945	1 621 388
готівка	1166	-	-
рахунки в банках	1167	-	-
Витрати майбутніх періодів	1170	49 502	53 718
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-

резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	7 490	131 078
Усього за розділом II	1195	21 070 361	22 511 124
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	21 109 315	22 545 675

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1 476 000	1 476 000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-
емісійний дохід	1411	-	-
накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(28 298 725)	(30 285 952)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	(26 822 725)	(28 809 952)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	591
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	-	591
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	2 274	526
товари, роботи, послуги	1615	46 057 496	48 651 542
розрахунками з бюджетом	1620	149 107	151 734
у тому числі з податку на прибуток	1621	148 634	150 715
розрахунками зі страхування	1625	366	530
розрахунками з оплати праці	1630	2 537	3 613
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	1 006 006	1 189 032
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	23 036	20 811
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	691 218	1 337 248
Усього за розділом III	1695	47 932 040	51 355 036
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	21 109 315	22 545 675

Керівник

Головний бухгалтер

ЕП Швидкий
Олександр
СергійовичЕП Бондар Ольга
Дмитрівна

Швидкий Олександр Сергійович

Бондар Ольга Дмитрівна

1. Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад.

2. Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.